

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Diplomová práce

Analýza retribučního soudnictví

Lukáš Nováček

Plzeň 2018

Prohlášení

Prohlašuji tímto, že jsem tuto diplomovou práci na téma Analýza retribučního soudnictví zpracoval sám a pouze ze zdrojů uvedených v této práci.

V Plzni dne 28. 3. 2018

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu práce JUDr. Vilému Knollovi, Ph.D. za odbornou pomoc s výběrem tématu a doporučení zdrojů. Dále bych zde rád poděkoval mému otci za nezměrnou podporu při psaní diplomové práce a rovněž mé tetě za cenné rady. Děkuji, že jste ve mě věřili.

Obsah

ÚVOD.....	1
1. DOBOVÉ ZAŘAZENÍ.....	4
2. EXILOVÁ VLÁDA.....	6
2.1 Dekretální pravomoc Prezidenta.....	6
3. RETRIBUČNÍ DEKRETY	8
3.1 Retribuce a idea trestu.....	8
3.2 Dekrety Prezidenta republiky	9
3.2.1 Dekret prezidenta republiky 16/1945 Sbírky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech tzv. Velký retribuční dekret	10
3.2.2. Dekret prezidenta republiky 17/1945 Sbírky ze dne 19. června 1945 o Národním soudu tzv. Dekret o Národním soudu	15
3.2.3 Dekret prezidenta republiky č. 138 ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti tzv. Malý retribuční dekret.....	17
3.2.4 Směrnice	18
3.2.5 Ústavní dekret prezidenta republiky č. 137/1945 o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční	20
3.3. Retribuce na Slovensku	21
4. PROCESNÍ HLEDISKO RETRIBUČNÍCH DEKRETŮ	23
4.1 Procesní stránka dle Velkého retribučního dekretu	23
4.1.1 JUDr. Bohuslav Ečer	25
4.1.2. Jaroslav Drábek – vrchní veřejný žalobce	25
4.1.3 Kamill Resler – Obhájce.....	26
4.2 Procesní stránka dle Malého retribučního dekretu.....	26
4.3 Procesní stránka dle dekretu o Národním soudu.....	27
5. VYBRANÉ ZLOČINY.....	30
5.1 Příslušnost k fašistickým organizacím.....	30
5.2. Vybrané fašistické organizace, působící v Protektorátu Čechy a Morava.....	31
5.2.1 Vlajka.....	31
5.2.2 Svatoplukovy Gardy	32
5.2.3. Gestapo a SD	33
5.3 Vybrané zločiny - Kolaborace a Udavačství.....	35
6. PROCESY DLE DEKRETU O NÁRODNÍM SOUDU.....	37
6.1 Otto Bláha.....	37
6.2. Robert Rychtrmoc.....	38
6.3. Josef Burda	39

6.4. Jaroslav Čermák.....	39
6.5. Jan Rys Rozsévač.....	40
6.6 František Bartoš.....	41
6.7 Antonín Jaromil Kožíšek.....	42
6.8 Alois Kříž.....	43
6.9 Vladimír Krychtálek.....	44
6.10 Rudolf Novák.....	44
7. PROCESY DLE VELKÉHO RETRIBUČNÍHO DEKRETU.....	45
7.1 Procesy před mimořádným lidovým soudem v Praze.....	45
7.1.1 K. H. Frank.....	45
7.1.2 Gustav Werner.....	47
7.1.3 Wilhelm Wollner.....	48
7.1.4 Kurt Oberhauser.....	49
7.1.5 Igor Moravec.....	49
7.1.6 Hans Krebs.....	50
7.1.7 Fritz Kiesewetter.....	51
7.1.8 Kurt Daleuge.....	52
7.1.9 Viliam Gerik.....	53
7. 1. 10 Karel Čurda.....	54
7.2 Srovnání s jinými procesy před mimořádnými lidovými soudy.....	55
8. PROCESY DLE MALÉHO RETRIBUČNÍHO DEKRETU.....	58
ZÁVĚR.....	61
RESUMÉ.....	67
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	69
Odborná literatura.....	69
Internetové zdroje.....	70
Právní předpisy.....	70

ÚVOD

Podstata myšlenky odplaty, trestu za spáchaný zločin je stará jako lidstvo samo. Pokud nahlédneme do historie, tak tato idea je známa již ze starověku. Konkrétně tuto myšlenku zachycuje slavný Chamurappiho zákoník, který pochází z 18. století před naším letopočtem. Zde se objevuje princip „oko za oko, zub za zub“. Tento způsob odplaty se během toku času měnil. Nicméně jeho prapůvodní záměr, a to potrestat nespravedlnost byť v okleštěné podobě zůstal.

Z nedávné historie, konkrétně z období druhé světové války, tato myšlenka znova připomněla svojí důležitost. Zvěrstva páchaná nacistickým Německem v okupovaných zemích do té doby neměla obdoby. Poté, co druhá světová válka skončila, vítězné mocnosti došly k závěru, že hrůzy způsobené třetí říší by měly být spravedlivě odsouzeny a potrestány.

V diplomové práci se proto chci zaměřit na jednu z velmi důležitých poválečných etap druhé světové války, která pro Českou republiku, resp. Československo znamenala zásadní krok ve vyrovnání se s nacistickou okupací. A tím jsou právě retribuční procesy. Retribuce a retribuční soudnictví jsou dnes, na rozdíl od jiných témat týkajících se právě okupace ze strany nacistického Německa, málo známy. Materie, jako je odboj, kolaborace nebo činnost gestapa, dostává ve sdělovacích prostředcích značný prostor. Nicméně právě retribuce a její projevy ve formě mimořádných lidových soudů, je klíčovým tématem, neboť právě v něm nacházíme odpověď na to, jak český národ vnímal dobu okupace a jakou měrou ji odsoudil.

V diplomové práci se budu zabývat předně první vlnou retribučních procesů, která probíhala v letech 1945–1947. Toto období jsem si vybral z několika důvodů. Za prvé jde o období bezprostředně po skončení války, a tudíž zvěrstva páchaná na českém národu byla ve velmi živé paměti. Za druhé v této první retribuční vlně proběhly ty nejzajímavější procesy. Za třetí tato první vlna je zajímavá i z pohledu spravedlnosti. Dodnes existují dohady o tom, do jaké míry retribuční procesy prosazovaly spravedlnost a do jaké míry šlo o mstu, vyřizování účtů nebo čistou odplatu. Z těchto důvodů jsem osobně toto období shledal jako velmi zajímavé a bude proto mým cílem jej zhodnotit, a to na základě vztahu zločin – proces – rozsudek, respektive do jaké míry byl samotný průběh procesu a následný trest spravedlivý vzhledem ke spáchanému zločinu.

Mým cílem tedy je pod každý ze tří retribučních dekretů, resp. pod skutkové podstaty trestných činů, jež tyto dekryty postihovaly, podřadit několik zločinů, popsat jejich pozadí i pachatele a následně zhodnotit proces a udělený trest.

V diplomové práci se ale nejdříve zabývám historickým pozadím, na základě kterého retribuce vůbec vznikly. První kapitolu diplomové práce věnuji okupaci a jejím následkům. Analyzuji, byť vzhledem k celkovému rozsahu práce jako celku, v krátkosti mocensko-politické faktory, které umožnily okupaci tehdejšího Československa.

Druhá kapitola této diplomové práce je zaměřena na činnost vlády v exilu – na tzv. prozatímní státní zřízení - kde cílem této kapitoly je popsat činnost exilové vlády ohledně trestání zločinů, které nacistické Německo páchalo na území Protektorátu Čechy a Morava.

Třetí kapitola je věnována vzniku tzv. retribučních dekretů. V této kapitole se zaměřuji na okolnosti vzniku těchto dekretů a následně retribuční dekryty popisují a analyzuji z hlediska, zločinů, které trestají a z hlediska trestů, které za uvedené zločiny stanovují.

Ve čtvrté kapitole se zaměřuji na procesní stránku retribučního procesu a to konkrétně na to, jak jsou procesy upraveny v jednotlivých retribučních dekrytech.

V páté kapitole popisují vybrané zločiny, které se následně trestaly v retribučních procesech, jež popisují v následujících kapitolách. Zaměřuji se na povahu zločinů a současně také na skupiny a organizace, které tyto zločiny páchaly.

V kapitole šesté se věnuji vybraným procesům dle dekretu o Národním soudu, kde tyto procesy rozepisují a analyzuji. Zaměřuji se především na procesní stránku a na vynesené rozsudky.

V kapitole sedmé rozepisují vybrané procesy před mimořádným lidovým soudem v Praze, kde tyto procesy zkoumám a následně je porovnávám s jinými procesy před mimořádnými lidovými soudy.

Kapitola osmá je zaměřena na procesy před tzv. trestními nalézacími komisemi, čili na procesy, které se vedly na základě malého retribučního dekretu. Zde se opět zaměřuji na procesní stránku a na tresty, které trestní nalézací komise udělovaly.

V samotném závěru diplomové práce, analyzuji, do jaké míry byly retribuční procesy spravedlivé a to ve vztahu ke zločinům, které soudily a trestům, které za tyto zločiny byly uloženy.

1. DOBOVÉ ZAŘAZENÍ

Abychom mohli popsat a analyzovat retribuční soudnictví, musíme nejdříve charakterizovat důvody, podmínky a události, na základě kterých retribuční soudnictví vůbec vzniklo. Tím nejzásadnějším důvodem byla bezesporu druhá světová válka (1939–1945), konflikt, který neměl v historii lidstva obdobu. Pro Československo, resp. českou zemi znamenala druhá světová válka především okupaci, a to ze strany nacistického Německa, které jako agresor druhou světovou válku rozpoutalo.

Snahy nacistického Německa ohledně zabránění pohraničního území Československa – Sudet (posléze celého Československa) byly známy a do jisté míry se i předpokládaly od roku 1939, kdy Německo v čele s vůdcem Adolfem Hitlerem nabíralo na síle (jak vojenské, tak i ekonomické), a nový světový konflikt byl na spadnutí. Nicméně problém s německým obyvatelstvem v pohraničí byl ale Československu znám již od roku 1918, krátce po vzniku republiky. Fakt, že pohraniční oblasti budou z hlediska velkého počtu německého obyvatelstva problematické, potvrdily snahy německých politiků. Dne 29. října 1918 se proto ve Vídni sešli němečtí poslanci z českých zemí a vydali protest proti připojení území osídlených Němci k Československu.¹ Ač bylo ve finále pohraniční území obsazeno vojensky, byly to právě tyto oblasti, které jako první připadly třetí říši.

A bylo to právě 30. září roku 1938, kdy byla Francií, Itálií, Velkou Británií a Německem podepsána tzv. mnichovská dohoda, a tím byly příhraniční oblasti osídlené německým obyvatelstvem přiznány německé říši a pro ostatní Němce ve vnitrozemí bylo vyhlášeno opční právo.² Byl to první a tragický krok pro český národ, který předznamenal 7 let okupace a teroru ze strany třetí říše.

Osudový zlom ale přišel až o rok později, konkrétně 15. března roku 1939, kdy německá říše zahájila okupaci Československa. Den následující – 16. března téhož roku Adolf Hitler vydal Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Tento den, zpečetil osud českého národu až do 8. května roku 1945. Během této dlouhé doby byly české země vystaveny příkořím, které si dnes člověk dovede představit jen s velkou obtíží.

¹ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8. str. 296.

² Tamtéž, str. 337.

Právě během okupace Protektorátu Čechy a Morava byly páčány nejrůznější zločiny. Zločiny, které nabývaly nejrůznějších podob a byly konány rovněž nejrůznějšími pachateli. A právě tyto zločiny se staly předmětem retribucí a byly souzeny mimořádnými lidovými soudy. Zda ale byly zločiny a jejich pachatelé odsouzeni spravedlivě, to je předmětem diplomové práce. Na to se pokusím odpovědět.

2. EXILOVÁ VLÁDA

Bezprecedentní agrese ze strany nacistického Německa vyvolala oprávněnou reakci na okupovaném území Československa. Nicméně reakce se v tomto případě různily.

Slovensko se v roce 1939 oddělil od Československa a na základě zákona č. 1/1939 Sl. z., o samostatném Slovenském státě, se osamostatnil a stal se tak spojencem třetí říše. Vznikl tzv. Slovenský štát. Až do konce války – do roku 1944 resp. do Slovenského národního povstání tak Slovenský štát stál na straně třetí říše.

Český národ oproti tomu zvolil formu odporu – odboje. Podmínky na území už vzniknuvšího Protektorátu Čechy a Morava této snaze ale nikterak nepřály. Z logického hlediska tedy v úvahu připadala možnost vedení odboje ze zahraničí. A tak se také stalo. Bylo to přesně 17. října 1939, kdy vznikl Československý národní výbor.³ Tento na chvíli setrval ve Francii, nicméně i země gaelského kohouta nakonec padla do rukou Třetí říše. Proto se Prozatímní výbor přesunul do Londýna, kde takto setrval a působil až do konce války.

2.1 Dekretální pravomoc Prezidenta

Chceme-li mluvit o retribučním soudnictví, pak jednoznačně musíme na začátku popsat prameny, na základě kterých retribuce fungovaly. Vlivem okupace byla naprosto znemožněna legislativní funkce státu, neboť činnost Národního shromáždění, orgánu se zákonodárnou mocí, byla vlivem okupace znemožněna. Jelikož bylo třeba tuto funkci zachovat (nejen kvůli retribučním, ale i kvůli samotnému pokračování Československého státu), byl 15. října roku 1940 přijat ústavní dekret prezidenta republiky č. 2/1940 Úředního věstníku.⁴

Hlavní devizou ústavního dekretu č. 2/1940 Úředního věstníku je přenesení legislativní pravomoci na prezidenta republiky – Edvarda Beneše. Ten byl na základě zmocnění tohoto ústavního dekretu oprávněn vykonávat zákonodárnou činnost na místo Národního shromáždění, a to pod dobu platnosti prozatímního státního zřízení a jen v nezbytných případech. Ovšem akty, které takto prezident

³ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8. s. 371

⁴ Tamtéž, str. 376

mohl vydávat, se neoznačovaly jako zákony, ale jako dekrety. Hovoříme tedy o dekretální pravomoci prezidenta.

Jak je výše uvedeno, dekrety prezidenta republiky nebyly standardní legislativní procedurou. Šlo o řešení mimořádné ústavní situace, do které se Československo dostalo vinou agresivní politiky nacistického Německa po Mnichovu a po 15. březnu 1939, kdy se předmnichovská Československá republika de facto rozpadla na část přímo připojenou k Německu, na Německem ovládaný Protektorát Čechy a Morava a na formálně nezávislý Slovenský stát.⁵

Aby mohl být dekret vydán, muselo být splněno několik zásadních podmínek, uvedených právě v ústavním dekretu č. 2/1940 Úředního věstníku. Iniciativa zde náležela pouze vládě a ta také text dekretu schvalovala. Následně musel být dekret podepsán předsedou vlády a jejími členy, pověřených jejich výkonem.⁶ Jelikož šlo o nestandardní stav a proceduru, byla následně v roce 1944 stanovena další podmínka, že dekrety prezidenta republiky podléhají dodatečnému schválení tzv. ratihabitaci, a to do šesti měsíců ode dne, kdy se sejde Národní shromáždění.⁷

⁵ BLAIVE, Muriel a Georges MINK, ed. *Benešovy dekrety: budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí*. Praha: CeFReS, 2003. ISBN 80-86569-65-9. str. 55

⁶ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8. s. 376

⁷ Tamtéž

3. RETRIBUČNÍ DEKRETY

V této kapitole se zabývám vznikem retribučních dekretů a to konkrétně z hlediska historického. Popisuji zde hlavně myšlenky a ideje, které měly na vznik retribučních dekretů ten největší podíl.

3.1 Retribuce a idea trestu

Na první pohled se může zdát, že retribuční dekry byly přijímány (tvořeny) na základě idey o spravedlivém potrestání válečných zločinců. Tento pohled je samozřejmě pravdivý. Nicméně pokud přihlédneme i k dalším úmyslům a vůbec k celospolečenské náladě na okupovaném území dojdeme ke zjištění, že do snahy o spravedlivé a zákonné potrestání, pronikly základní lidské emoce a pohnutky, které jsou výsledkem dlouhodobé a tvrdé represe ze strany utlačovatele.

Tyto nálady začaly nabývat konkrétnějších kontur již ve 40. letech, kdy převážně rétorika prezidenta Beneše v sobě nesla záměr, aby osvobozené Československo patřilo výhradně národu, a to národu československému. Překážkou tomuto záměru byla přítomnost Němců a Maďarů na území Československa. Nicméně byli to právě lidé německé národnosti, kterých bylo potřeba se předně zbavit. Tyto myšlenky (paradoxně ne tolik odlišné od rétoriky Adolfa Hitlera) můžeme vyčíst právě z názorů prezidenta Beneše, jak byly zachyceny při rozhovoru s kancléřem Smutným:

„My musíme v této válce zvětšit své etnografické hranice. Ukáži Angličanům kde, potom území, kde mohou zůstat Němci a které případně můžeme odstoupit... Co nám pak pomůže, když budeme mít na počet víc obyvatel, ale budou to lidé nespolehliví. Jendou pro vždycky musíme získat více prostoru pro své lidi. A to je možné jen válkou. Taková příležitost jako dnes se nám zase dlouho nenaskytne.⁸

Daleko konkrétněji se tyto postoje prezidenta Beneše projevíly v depeši pro Ústřední vedení odboje domácího:

⁸ ČERVINKOVÁ, Milada a Libuše OTÁHALOVÁ, ed. *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943*. [1. vyd.]. Praha: Academia, 1966. Acta occupationis Bohemiae et Moraviae. str. 595.

3) *Počet Němců u nás musí být ovšem bezpodmínečně zmenšen o jeden milion nejméně. To musí být pro nás program minimální. To znamená tudíž mít dva programy:*⁹

a) *maximální: zachování historických hranic při vystěhování všech Němců,*
b) *minimální: zbavení se aspoň milionu Němců za každou cenu, tj. se zachováním původních hranic, eventuálně i za cenu menších pro nás snesitelných hraničních ústupků.*¹⁰

4) *Zůstanou-li však – dle programu minimálního – u nás nějakí Němci, je v zájmu věci, abychom je my zde do spolupráce přibrali a vystěhování jednoho milionu ostatních provedli za jejich souhlasu nebo alespoň mlčení. Bude-li však možno zbavit se dle programu maximálního Němců všech, bude spolupráce ta zde v cizině vylikvidována automaticky a bez obtíží.*“¹¹

Ačkoliv se zde v těchto případech nejednalo přímo o retribuce, je pochopení záměrů a nálad ohledně vypořádání se s německou okupací československého území klíčové, neboť tyto záměry ovlivnily jak tvorbu retribučních dekretů samotných, tak i retribuční procesy.

3.2 Dekrety Prezidenta republiky

Každý stát v Evropě, který se ocitl během druhé světové války pod okupací třetí říše, už během okupace zvažoval a konstruoval možné budoucí potrestání nacistického Německa za zločiny, které na jeho území provádělo. Nicméně každý z okupovaných států se rozhodl v podstatě pro stejné řešení, ale nikoliv stejné provedení tohoto řešení.

Ač se právě idea potrestání tak očividných hrůzných činů, jichž se dopouštělo nacistické Německo zdá sebejednodušší, není tomu tak. První z problémů a překážek byl vůbec zákonný základ, na kterém by mohl být postaven proces, během kterého by byl vynášen trest za zločiny, které byly Německou říší v okupovaných státech spáchány. Tento problém spočíval především v zákonné úpravě, kde by byly ony zločiny upraveny. „*Válečné zločiny ovšem ve stávajících právních normách*

⁹ VONDROVÁ, Jitka, ed. *Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945: dokumenty*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994. ISBN 80-85864-05-3. S. 116.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ Tamtéž.

nebyly nijak přesně vymezeny.“¹² Jelikož byla druhá světová válka konflikt do té doby nebývalých rozměrů, tak i zločiny, jichž se třetí říše dopouštěla, měly charakter, se jakým se před rokem 1939 nepočítalo.

První snahy exilové vlády o potrestání zločinů nacistického Německa se projevovaly již v roce 1942. V tento rok – konkrétně v lednu toho roku se v Londýně konala konference zástupců devíti nacisty okupovaných evropských zemí – Belgie, Československa, Francie, Norska, Polska, Nizozemska, Lucemburska, Jugoslávie a Řecka, na které byl přijat společný dokument známý jako Svatojakubská deklarace.¹³ Tento dokument, obsahoval požadavky na potrestání válečných zločinců za jejich zločiny. Tento dokument byl pouze první vlaštovkou a sám jako takový nemohl sloužit jako právní předpis, na jehož základě by mohl být veden jakýkoliv soudní proces. Tuto roli na sebe vzaly právě dekrety prezidenta republiky – konkrétně retribuční dekrety a právě o nich jsou následující podkapitoly.

3.2.1 Dekret prezidenta republiky 16/1945 Sbírky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech tzv. Velký retribuční dekret

Zločiny páchané nacistickým Německem na území Protektorátu Čechy a Morava měly různou povahu, resp. rozdílnou skutkovou podstatu. Vedle této rozmanitosti zde ale existovala i rozmanitost v osobě pachatele. Na tento jev musela zareagovat i tvorba prezidentských dekretů. Vznikly proto tři hlavní prezidentské dekrety, které upravovaly na pohled stejnou materii – skutkovou podstatu zločinů, jejich pachatele a trestní sazbu, nicméně každý z těchto tří dekretů postihoval jiné zločiny, a to buď na základě jejich závažnosti, nebo na základě osobního a společenského postavení pachatele.

V úvodu velkého retribučního dekretu najdeme velmi zajímavou pasáž, která svojí textací dost připomíná preambuli moderních ústavních zákonů nebo mezinárodních smluv. S tím rozdílem, že obsahuje vysvětlení politické vůle trestat a dopadnout ty,

¹² KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 52.

¹³ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti. Osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křidel, 2017. ISBN 978-80-7573022-0. str. 5.

kteří nejvíc přispěli ke zločinům proti Československu. U pozdějších dekretů podobnou „preambuli“ nenajdeme.

Vydání velkého retribučního dekretu provázely přípravy, které se datují již k roku 1942, ve stejném roce byla podepsána Svatojakubská deklarace. Kromě příprav ale první vydaný retribuční dekret prezidenta republiky doprovázely i komplikace.

První dekret prezidenta republiky, který definoval zločiny a tresty za ně a definoval procesu samotného, nesl označení dekret prezidenta republiky č. 6/1945 úředního věstníku čsl. z 1. února 1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Tento dekret (jak je uvedeno výše) byl doprovázen komplikacemi a mnoha dohady. Během roku 1943, v době jeho přípravy, začaly na povrch vyplouvat námitky ohledně jeho koncepce. Dle názorů kritiků, mohl být takto formulovaný dekret zneužit, a to v rámci politického boje anebo k vlastnosti člověka tak staré, jako lidstvo samo – k pomstě.

Na základě prvních odmítavých názorů byl návrh přepracován a schválen až v roce 1944 v podobě výše zmíněného dekretu prezidenta republiky č. 6/1945. Ale i tato verze dekretu nebyla ideální. Jako nejzásadnější změnu lze v tomto případě označit vytvoření samostatného paragrafu ohledně udavačství, neboť ze zpráv, které do Londýna z Protektorátu Čechy a Morava docházely, vyplývalo, že je to právě kolaborace a udavačství, které český národ velmi poškozují. Dekret byl tedy opět přepracován (za současných námitek slovenského Národního shromáždění) a vydán v roce 1945 pod č. 16/1945 jako dekret prezidenta republiky. 16 z 19. června 1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, přičemž v platnost tento dekret vešel 9. července 1945.¹⁴

Velký retribuční dekret stanovil především časové vymezení, během něhož měly být spáchány zločiny, které měly být pak soudy souzeny.

Toto období je definováno jako období zvýšeného ohrožení republiky a § 18 jej definuje jako dobu od 21. května 1938 do dne, který bude určen vládním nařízením.

Účelem velkého retribučního dekretu bylo hlavně postihnout nejzávažnější zločiny, páchané pachateli s rozdílným společenským statutem. Toto zde zmiňuji, protože

¹⁴ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 56.

tento dekret nerozděluje pachatele dle jejich společenského postavení tak, jako to dělá například dekret o Národním soudu. Velký retribuční dekret rovněž dělí válečné zločiny na různé kategorie, a to vzhledem k tomu, proti čemu tyto zločiny směřovaly, resp. jaké právo porušovaly.

Pokud budeme sledovat rozdělení dekretu na paragrafy, resp. hlavy, tak v hlavě první (§§ 1 až 4) najdeme základní rozdělení zločinů proti státu. Mezi paragrafem 5 a 7 najdeme definici zločinů proti majetku. Definice těchto zločinů je opět navázána na dobu, a to sice na dobu zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 velkého dekretu). Zločiny proti státu se dělily na 7 zločinů, z nichž všechny byly převzaty ze zákona na ochranu republiky ze dne 19. března 1923, č. 50 Sb. Dle § 1 velkého retribučního dekretu se jednalo, především o následující zločiny:

- úklady o republiku
- příprava úkladů o republiku
- ohrožení bezpečnosti republiky
- prorada
- zrada státního tajemství
- vojenská zrada
- násilí proti ústavním činitelům

Pro první vyjmenovaný zločin stanovil dekret prezidenta republiky 16/1945 Sb. trest smrti. Ke zbývajícím stanovil tresty odlišné, a to trest těžkým žalářem od dvaceti let až na doživotí a za okolností zvláště přitěžujících trest smrti.

Dále velký retribuční dekret upravoval zločiny proti osobám. Tyto lze nalézt v §§ 5–10. Jednalo se o zločin veřejného násilí loupeží lidí, veřejného násilí nakládáním s člověkem jako s otrokem, o vraždu, zabití a těžké poškození na těle. Za tyto zločiny, jejichž skutková podstata byla převzata z trestního zákona ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z., stanovoval velký retribuční dekret trest smrti.

Dále mělo jít o zločiny, jejichž skutková podstata byla převzata ze zákona čl. V/1878, a to o zločin vraždy, úmyslné zabití, těžké ublížení na těle s následky smrtelnými a o loupeže dětí. I za tyto zločiny stanovoval velký retribuční dekret trest smrti.

Šlo také o trestné činy dle zákona ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z., a to o zločin veřejného násilí neoprávněným omezováním osobní svobody člověka, veřejného násilí vydíráním, veřejného násilí nebezpečným vyhrožováním a těžkého poškození na těle.

Ve spojitosti s předchozím odstavcem mělo dále také jít o zločiny trestné dle trestního zákona zák. čl. V/1878. Mělo jít o zločin bezprávného omezování osobní svobody člověka, těžkého ublížení na těle a vydírání.

Za trestné činy uvedené ve dvou odstavcích výše velký retribuční dekret stanovoval trest těžkého žaláře, a to od deseti do dvaceti let.

Paragraf 6 popisuje zločiny nařízení nucené práce ve prospěch válečného úsilí Německa nebo jeho spojenců. Za tento zločin byl velkým retribučním dekretem stanoven trest těžkého žaláře od pěti do deseti let. Pokud ale bylo nařízením o nucené práci způsobeno, že dotyčný pracoval v cizině nebo za zdraví nebezpečných podmínek, pak byl stanoven trest těžkého žaláře od deseti do dvaceti let.

Následující sedmý paragraf upravuje zločin zavinění ztráty svobody obyvatel a stanovuje trest těžkého žaláře v délce od pěti do dvaceti let. Pokud ale byla takto způsobena ztráta většího počtu obyvatel, je trest těžkého žaláře zvýšen na doživotí, případně za podmínek zvláště přitěžujících je stanoven i trest smrti. Těžkým žalářem od deseti do dvaceti let je potrestán ten, kdo tímto způsobem zavinil těžké ublížení na těle. Za okolností zvláště přitěžujících lze stanovit i trest smrti. Stejný trest (smrt) je pak dále stanoven i pro toho, kdo soudním usnesením, rozsudkem nebo nařízením způsobil obyvateli republiky smrt nebo těžké poškození na těle.

Následující §§ 8–10 upravují zločiny proti majetku. V krátkosti zde uvedu, že jde o zločiny, jež jsou upraveny v zákoně ze dne 27. května 1852, č. 117 ř. z., jako zločin veřejného násilí zlomyslným poškozením cizího majetku, žhářství a loupeže.

Pak jde o zločiny dle trestního zákona zák. čl. V/1878, a to o zločin žhářství a loupeže. Výše uvedené zločiny se trestají smrtí.

Dalšími byly činy popsané v trestním zákoně z 27. května 1852 č. 117 ř. z. Jde například o zločin veřejného násilí a násilné vpadnutí do cizího nemovitého statku, žhářství anebo krádeže. A v neposlední řadě také jde o zločiny dle trestního zákona čl. V/1878 jako například porušení domácnosti soukromými osobami anebo o

přečin poškození cizího majetku. Tyto zločiny byly trestány těžkým žalářem v délce od deseti do dvaceti let nebo za přitěžujících okolností i žalářem v délce dvaceti let až po doživotí.

Paragraf 9 zahrnuje zločiny, které spočívají ve způsobení odnětí jmění, a to soudním rozhodnutím nebo také například nařízením. Pachatel pak měl být potrestán těžkým žalářem od deseti do dvaceti let, ale tento trest mohl být za okolností zvláště přitěžujících navýšen až na doživotí.

Paragraf 10 se týká opět vydání soudního rozhodnutí nebo nařízení, nicméně v tomto případě jím musela být způsobena národní, rasová nebo politická perzekuce, kterou pak následně pachatel využil pro majetkový prospěch. Za tento čin byl stanoven trest těžkého žaláře od pěti do deseti let.

O tom, že dekret prezidenta republiky 16/1945 Sb. byl novelizovanou podobou dekretu č. 6/1945 Sb. je pojednáno výše. Paragraf 11 byl právě zásadním doplňkem dekretu prezidenta republiky 16/1945 Sb. (velkého retribučního dekretu). Paragraf definuje zločin udavačství, který v předchozí verzi sice uveden byl, ale neměl vlastní paragraf. Paragraf 11 definuje zločin udavačství tak, že se ho pachatel dopustil za zvýšeného ohrožení republiky, když udal v zájmu nebo ve službách nepřítelů, jiného člověka. Paragraf dále rozlišuje situaci, co svým udáním pachatel způsobil. Už jen pro samotné udání paragraf stanovuje trest těžkého žaláře v rozpětí od 5 do 10 let.

Pokud ale tímto udáním byla způsobena ztráta svobody československého občana, § 11 v tomto případě stanovuje trest stejný jako předchozí, akorát s rozdílnou trestní sazbou – 10 až 20 let těžkého žaláře. Paragraf také počítá s případy, kdy udání způsobilo ztrátu osobní svobody většímu počtu lidí nebo těžkou újmu na zdraví, v tomto případě ukládá trest smrti. Udavačství se věnuje v samostatné kapitole, kde nejen popisují skutečné případy, ale rovněž se zaměřují na trestání tohoto zločinu. Udavačství bylo právě jedním z nejrozšířenějších zločinů.

Z dnešního pohledu je velký retribuční dekret zajímavý i z obsahového hlediska, a to sice tím, že ve svém obsahu smíchává jednak hmotné právo, tj. popis zločinů a zločinců (Hlava I.), a současně procesní právo – stránku procesu uvedenou pod Hlavou II., která pojednává o obsazení mimořádných lidových soudů a následně nastiňuje základní procesní pravidla. Tyto základní procesní zásady najdeme v §§ 25–31.

V § 25 v prvním odstavci najdeme přímo odkaz na §§ 26–31 dekretu, které jsou sice provedením zásad řízení před stannými soudy, i přesto v nich nacházíme jich konkrétní popis, nikoliv pouhý odkaz na jiný předpis.

Paragraf 26 zahrnuje několik stěžejních zásad procesu před mimořádnými lidovými soudy. Pokud se na tyto zásady podíváme z pohledu dneška, najdeme zde například zásadu oficiality. Ta je „ukryta“ v prvním odstavci paragrafu, který stanovuje začátek řízení před mimořádným lidovým soudem na návrh veřejného žalobce. Odstavec druhý paragrafu poté říká, že celý proces se musí odehrát ve způsobu hlavního přelíčení, a to ve lhůtě tří dnů od okamžiku, kdy byl před soud obžalovaný postaven.

Další zásada – zásada veřejnosti a ústnosti – je takto popsána v § 27, který mimo jiné obsahuje právo obžalovaného na obhájce, jehož si může obžalovaný zvolit buď sám, anebo – pokud je nemajetný – pak mu jej na žádost zřídí sám soud.

Závěrem § 31 stanovuje, že neexistuje žádný řádný opravný prostředek proti vydanému rozsudku.

3.2.2. Dekret prezidenta republiky 17/1945 Sbírky ze dne 19. června 1945 o Národním soudu tzv. Dekret o Národním soudu

Jak již bylo uvedeno výše, charakter zločinů a jejich pachatelů byl různorodý. Proto bylo třeba vytvořit dekrety, z nichž by každý postihoval určitou skupinu zločinů a určitou skupinu pachatelů. Druhým ze tří prezidentských retribučních dekretů je tzv. dekret o Národním soudu.

Dekret o Národním soudu byl nejbližší dekretu velkému (č. 16/1945) co do závažnosti zločinů. Nicméně tento dekret si kladl za cíl postihnout jinou skupinu zločinců. Rozlišení a definování pachatelů najdeme v § 2. Především šlo o zločince, kteří byli nějakým způsobem více aktivní ve veřejném životě jako o politiky, novináře a dále představitele nejrůznějších spolků, jejichž činnost byla zaměřena proti republice, byla proněmecká. Konkrétněji § 2 charakterizuje osoby, na něž se tento dekret vztahuje.

Nicméně samotná příslušnost pachatele k určitému politickému uskupení nestačí. Paragraf 2 dekretu o Národním soudu dále stanovuje podmínku, dle které se

pachatelé musí současně dopustit zločinů, které vyjmenovává velký retribuční dekret.

Dalším rozdílem mezi velkým retribučním dekretem a dekretem o Národním soudu je národnost. Dekret o Národním soudu se mohl vztahovat pouze na české občany, kdežto velký retribuční dekret mohl postihovat pachatele i jiné národnosti.¹⁵

Mimo předchozí výše uvedené rozdíly byl dekret o Národním soudu odlišný dále v tom, že působil jako soud trestní, tak i jako soud čestný. Tato dvojí činnost Národního soudu vyplývá právě z § 4 tohoto dekretu. Pokud se pachatelé vyjmenovaní v § 2 dekretu nedopustili trestných činů (dle dekretu 16/1945), ale od 21. května 1938 se nechovali jako věrní a stateční občané, budou stíženi tresty, které jsou uvedeny v § 5.

Mezi těmito tresty nenajdeme podobné tresty jako ve velkém retribučním dekrete, tj. odnětí svobody nebo trest smrti, ale i tresty, které měly pachatele potrestat „na cti“ a obecně jim znesnadnit další existenci. Mezi tyto tresty se především řadila ztráta aktivního a pasivního volebního práva do veřejných zastupitelstev, trest zákazu svolávat veřejná shromáždění a účastnit se jich a v neposlední řadě vydávat politické publikace.¹⁶

¹⁵ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6 str. 59.

¹⁶ § 5 odst. 1 dekretu prezidenta republiky 17/1945 Sbírky ze dne 19. června 1945 o Národním soudu.

3.2.3 Dekret prezidenta republiky č. 138 ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti tzv. Malý retribuční dekret

Jak bylo uvedeno výše, rozmanitost pachatelů a zločinů, podmínila vznik různých dekretů, které na tuto rozmanitost reagují především rozdílnými tresty. Jako v pořadí třetí byl přijat dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání provinění proti národní cti.

Ve vztahu k předešlým dvěma retribučním dekretům tento dekret trestal nejméně závažné zločiny. Je také zároveň nejkratším z nich. Obsahuje pouze čtyři paragrafy, z nichž pouze první tři pojednávají o pachatelích, skutkových podstatách zločinů a trestech. Krátkost tohoto dekretu byla následkem jeho naléhavé potřeby, neboť velký retribuční dekret postihoval ty nejzávažnější zločiny, ale dost často nastala situace, kdy pachatel spáchal zločin, který ale byl méně závažný. Nutno dodat, že právě bylo více pachatelů, jež páchali ony méně závažné zločiny. Vedle důvodů politických a právních to byla vytíženost spojená se zajišťováním a zadržováním zločinců, kteří svými činy nespádali pod velký retribuční dekret. Z těchto hlavních důvodů byl v roce 1944 přijat dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. a účinnosti nabyl 27. října 1945.

Trestnost činu spojoval malý retribuční dekret tím, že činem musel být způsobeno veřejné pohoršení. Toho se měl pachatel dopustit (opět je zde odkaz na velký retribuční dekret) během zvýšeného ohrožení republiky tím, že nepřístojným chováním vzbudil veřejné pohoršení. Malý retribuční dekret postihoval „*nepřístojné chování, urážející národní citění českého nebo slovenského lidu, které vzbudilo veřejné pohoršení*“, a stanovil trest do jednoho roku vězení nebo pokutu do výše jednoho milionu korun, případně veřejné pokárání.¹⁷

¹⁷ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. S. 102

3.2.4 Směrnice

Potřebu doplnění malého retribučního dekretu o směrnice můžeme vypožorovat jednak ze stručnosti a přílišné obecnosti dekretu a dále ze samotné textace třetího odstavce prvního paragrafu dekretu, který říká, že „směrnice, které v této věci vydá ministr vnitra, jsou pro národní výbor závazné.“¹⁸.

Směrnice k provedení tohoto dekretu byly vydány 26. listopadu 1945 a první z nich nesla název *směrnice ministra vnitra ze 26. listopadu 1945 ku provedení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti* (v textu budu dále tuto směrnici označovat jako Směrnice). Tato Směrnice nekonkretizovala jen malý retribuční dekret, ale rovněž zasahovala i do časového vymezení doby zvýšeného ohrožení republiky, které je uvedeno ve velkém retribučním dekretu, a to v jeho § 18. Směrnice tedy konkretizovala „dobu zvýšeného ohrožení republiky“ uvedenou v textu velkého retribučního dekretu jako dobu od 21. května 1938 do dne, který bude určen vládním nařízením; tato doba tedy stále trvala a byla ukončena až dnem 31. prosince 1946.¹⁹

Směrnice dále popisovala i formu zahájení řízení a to v odstavcích 1 až 4. Z těchto vyplývá, že řízení se zahajovala podáním udání resp. trestních oznámení (odstavec druhý Směrnice používá označení trestního oznámení jako „udání“). Následně je ale pod odstavcem dva Směrnice, za označením udání v závorce použit název trestní oznámení. V dalším textu Směrnice je pak ale používáno jen označení trestní oznámení.

Otázkou je, z jakého důvodu vůbec Směrnice použila výrazu udání, ale pak se od něj distancovala a nadále používala pouze označení trestní oznámení. Vyslovuji zde tedy hypotézu, že se k této terminologické změně přistoupilo z důvodu možné záměny s udavačstvím, které definuje velký retribuční dekret v § 11, kde text přímo operuje s pojmem udání jako skutkem trestným. Do rozporu by se tak mohlo dostat „udání“ jako „trestný čin“ dle § 11 velkého retribučního dekretu proti „udání“, jež je uvedené ve Směrnici, která tím mínila „trestní oznámení“; činnost důležitou a hlavně požadovanou pro postižení zločinců). Tyto shromažďovaly místní národní

¹⁸ § 1 odst. 3 dekretu prezidenta republiky č. 138 ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti

¹⁹ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 106

výbory, resp. tzv. bezpečnostní komise, které pak následně měly trestní oznámení směřovat k bezpečnostním komisím okresního národního výboru. Tyto komise pak měly rozhodnout, zda byl zločin trestný podle velkého retribučního dekretu, resp. dekretu o Národním soudu. Pokud ano, pak v takovém případě po vyšetření byl spis postoupen příslušnému lidovému soudu. Pokud se ovšem jednalo o čin, který byl povahy kriminální, byl tento postoupen okresnímu soudu. Mohla nastat i situace, že předmětný čin nebyl trestný ani dle retribučních dekretů, ani se nejednalo o čin kriminální. V tomto případě byl obviněný propuštěn.²⁰

Pokud se opravdu ukázalo, že byl spáchán trestný čin dle malého dekretu, pak dle odstavce 4 Směrnice bezpečnostní komise okresního národního výboru předala věc k šetření zvláštní vyšetřovací komisi. Ta následně takto vyšetřený případ předala dalšímu orgánu, který je touto Směrnicí nadán trestní pravomocí a odstavec 9 jej označuje jako trestní nalézací komise (dále jen „TNK“). TNK vznikly a byly určeny k jedinému účelu: aplikovat v praxi dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti, neboli tzv. malý retribuční dekret.²¹

Směrnice ale dále nespécifikovala pouze procesní stránku a ustanovení TNK. Hlavním účelem Směrnice bylo podrobnější určení skutkových podstat trestných činů.

Nepřístojné chování, které je jinak v malém retribučním dekretu popsáno velmi vágně, je definováno až v odstavci 10 Směrnice a to konkrétně písmeny a) až ch). Směrnice operovala s termíny jako „propagování, schvalování, odborná spolupráce, ucházení se o povýšení a odměny, zneužívání postavení, společenský styk, týrání a terorizování“ a podobně.²² Podrobněji tato provinění rozvádím v kapitole 8.

Směrnice dále stanovovala, aby byla naplněna trestnost činu, muselo jím být zbuzeno veřejné pohoršení. To se ale netýkalo činů v odstavci 10 písmena a), d), f), g), ch).

K trestnímu stíhání ale nemusel dojít – mohlo se od něj dokonce upustit, pokud se prokázalo, že čin byl spáchán pod nátlakem nebo tím sledoval zájmy Československé republiky. Dalším důvodem k upuštění od trestního stíhání pak

²⁰ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 106.

²¹ Tamtéž, str. 153

²² Tamtéž, str. 107

byla účast pachatele na osvobození republiky nebo snaha o nápravu tohoto činu a dále, že *vytrval na své cestě povinnosti*.

Odstavec 13 Směrnice dále stanovil, že řízení musí probíhat urychleně. A to hlavně z důvodu promlčení, k němuž dochází po šesti měsících ode dne, kdy Malý retribuční dekret nabyl účinnosti.

Dále odstavec 14 určuje tresty za činy a to:

- a) veřejné pokárání
- b) pokuta
- c) pokuta a veřejné pokárání
- d) vězení
- e) vězení a veřejné pokárání
- f) pokuta a vězení
- g) pokuta, vězení a veřejné pokárání

Směrnice ale také uvádí možnost promlčení a to ve třetím paragrafu. Obecná promlčecí lhůta je šest měsíců a počíná běžet dnem, kdy byl čin spáchán. Pokud byl ale čin spáchán ještě před účinností malého dekretu, je počátek promlčecí lhůty stanoven na den účinnosti malého dekretu tj. 27. listopadu 1945. Pokud byl tedy čin trestný podle malého dekretu spáchán ještě před jeho účinností, pak promlčecí lhůta končí 27. května roku 1946.

3.2.5 Ústavní dekret prezidenta republiky č. 137/1945 o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční

Vedle základních třech retribučních dekretů byl současně s malým dekretem vydán i ústavní dekret prezidenta republiky č. 137/1945, o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé (dále jen „dekret č. 137/1945 Sb.“), v době revoluční. V textaci dekret č. 137/1945 Sb. nalezneme úpravu zadržení resp. zajišťovací vazby.

Tento dekret byl důležitý z několika důvodů. Za prvé upravoval dále přípustnou dobu trvání vazby způsobem, že její překročení přes *dobu přípustnou*, je zákonné.

Ve spojitosti s trváním zajišťovací vazby dále dekret č. 137/1945 Sb. stanovil, že do doby trvání trestu, pokud byl udělen trest vězení, se započítává i doba strávená v zajišťovací vazbě.²³

3.3. Retribuce na Slovensku

Potrestání válečných zločinců se nevyhnuli ani Slovensku. Nicméně musíme brát v úvahu, že situace na Slovensku byla za okupace velmi odlišná od situace v Protektorátu Čechy a Morava. To bylo dáno hlavně vztahem k tehdejší třetí říši, v roce 1939 vznikl samostatný Slovenský Štát..

Nicméně i tak se Slovensko muselo vypořádat se zločiny, které byly páčány na jeho území. Slovensko ale projevovalo odpor vůči představě, že by pro jeho území měl platit stejný dekret jako na území Česka a tím by mu tak bylo „diktováno“ z Prahy.

Proto byla nakonec přijata retribuční norma, která působila pouze na území Slovenska. Tato měla označení č. 33/1945 Zbierky zákonov SNR a byla vydána 15. května 1945. V tom byl počáteční rozdíl oproti retribučním v českých zemích, neboť zde byly vydány tři retribuční dekrety, kdežto na Slovensku, retribuční procesy probíhaly pouze na základě jediné normy.

Na Slovensku tak platilo zvláštní nařízení SNR. V něm byly některé odlišnosti jak procesní, tak dejme tomu hmotně právní, ale důležitý byl hlavně politický aspekt a odlišnost situace Slovenska od protektorátu.²⁴

Retribuční procesy na Slovensku měly současně odlišnou podobu než ty v Protektorátu Čechy a Morava. Rozdíl spočívaly například v tom, že komise mimořádných lidových soudů na Slovensku nebyly tříčlenné, jako tomu bylo v případě velkého retribučního dekretu, ale pětičlenné.

Dalším podstatným rozdílem byla profesionalita soudců slovenských mimořádných lidových soudů. Předsedou senátu, ty nebyly tříčlenné, jak požadovala londýnská novela, ale pětičlenné, nemusel být profesionální soudce.²⁵

²³ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 107.

²⁴ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1298386-lidove-soudy-a-popravy>.

²⁵ JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku: z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946 až 1948*. Cheb: Svět křídel, 2000. ISBN 80-85280-68-X. str. 10.

Současně také norma zahrnovala úpravu příslušnosti soudů. Soudy, které byly oprávněny soudit zločiny dle normy 33/1945 Zb. z. SNR byly Národní soud se sídlem v Bratislavě, okresné ľudové sudy se sídlem v sídle okresu a miestne ľudové sudy v každé politické obci.²⁶

Slovenská retribuční norma byla i vůči českým retribučním dekretům velmi stručná. Skutkové podstaty trestných činů byly rozvedeny v celkem pěti paragrafech (což je na jednu „všezahrnující“ retribuční normu poměrně málo, pokud dáme do kontextu malý retribuční dekret, který má podobnou délku, ale zahrnuje pouze část skutkových podstat zločinů). Nařízení SNR v pěti paragrafech rozlišovalo pět trestných činů: fašistickou okupaci, domácí zradu, kolaboraci, zradu na povstání a provinění fašistického režimu.²⁷

Dalším a dost podstatným rozdílem byl přístup Slovenska ke členství a činnosti v nacistických organizacích. Retribuční norma nepostihovala (na rozdíl od velkého retribučního dekretu) pouhé členství v nacistických organizacích. Jak ostatně vyplývá z § 5 retribuční normy, trestná byla činnost spočívající v zakládání, organizaci anebo propagaci především Hlinkovy Slovenské Ľudové Strany HSĽS.

Tresty byly rovněž za tento zločin mírnější, než jaké uděloval velký retribuční dekret, a to sice trest zařazení do pracovního útvaru v maximální délce dvou let a s tím související zbavení občanských práv v délce rozpětí 2 až 15 let, nebo přicházel v úvahu trest veřejného pokárání. Pro úplnost stojí za připomenutí, že velký retribuční dekret za aktivní činnost (nikoliv pouhou příslušnost k nacistické organizaci) ukládal trest těžkého žaláře v délce od pěti do dvaceti let (!).

²⁶ § 9 zák. č.33/45 Zb. nar. SNR – O potrestání fašistických zločinců, okupantů, zradců a kolaborantů a o zřízení ľudového súdnictva

²⁷ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 57

4. PROCESNÍ HLEDISKO RETRIBUČNÍCH DEKRETŮ

Zatím jsem rozebíral retribuční dekrety podle toho, jakým způsobem definovaly pachatele, zločiny a tresty za ně. Cílem této práce je ale rozebrat a zhodnotit následnou rozhodovací činnost retribučních soudů. Proto se v této kapitole budu věnovat průběhu procesů jak podle malého retribučního dekretu, velkého retribučního dekretu, tak i podle dekretu o Národním soudu. Procesy se podle retribučních dekretů odlišovaly a ve vztahu k cíli této diplomové práce bude klíčové na tyto rozdíly poukázat. Nejprve ale poukážu na rozdílné povahy procesů dle retribučních dekretů.

4.1 Procesní stránka dle Velkého retribučního dekretu

Činy trestné dle velkého retribučního dekretu byly oprávněny soudit a trestat tzv. mimořádné lidové soudy. Procesní úprava řízení před mimořádnými lidovými soudy je ve velkém retribučním dekretu upravena v §§ 21 až 31.

Dle § 21 jsou k souzení zločinů trestných podle velkého retribučního dekretu příslušné tzv. mimořádné lidové soudy. Personální obsazení mimořádných lidových soudů je tvořeno senáty, které se dále skládají ze tří soudců. Dva soudci jsou z lidu a třetím soudcem je soudce z povolání. Nicméně pokud řízení dle § 2 velkého retribučního dekretu skončilo rozsudkem, pak soud rozhodoval v pětičlenném senátě složeném z předsedy, jež má právnické vzdělání a ze čtyř soudců z lidu.

Ohledně umístění soudů, odstavec 4 § 22 stanoví, že mimořádné lidové soudy sídlí v sídlech krajských soudů.

Paragraf 23 upravuje hlasování tak, že hlasují nejdříve starší a následně mladší členové senátu.

Velmi zajímavé je znění § 25 odst. 2, který říká, že byl-li obžalovaný rozsudkem osvobozen, nevylučuje to jeho další stíhání před řádnými soudy.

Stejně jako řízení před Národním soudem i řízení, před mimořádným lidovým soudem se dle § 26 začíná na návrh veřejného žalobce. Řízení samé má pak být vedeno ve stylu hlavního líčení, a to „*pokud možno bez přerušení a musí býti*

skončeno do tří dnů od okamžiku, kdy byl obžalovaný před něj postaven.“²⁸ Pokud ale soud v této době nedospěje k rozsudku, lze v tomto řízení pokračovat i přes tuto třídní lhůtu. Paragraf 26 končí odstavcem čtvrtým, kde se uvádí možnost vést proces i v nepřítomnosti obžalovaného.

Paragraf 27 následně popisuje řízení jako veřejné a ústní. Kromě toho dále upravuje právo obžalovaného na obhájce. Ten mu bude (stejně jako v řízení před Národním soudem) ustanoven i tehdy, pokud o to obžalovaný nepožádá. Obhájcem musí být člověk s právnickým vzděláním.

Průběh řízení dle § 28 odst. 2 se má omezit pouze na činy, za které byl obviněný postaven před mimořádný lidový soud. Odstavec druhý rovněž říká, že řízení nesmí být zdržováno zjišťováním nároků na náhradu škody, které vznikly v souvislosti se spácháním trestního činu. A stejně jako tomu je v procesu před Národním soudem, i zde se mají zjišťovat spolupachatelé, ale toto nesmí oddálit vynesení a vykonání rozsudku.

Dle § 29 se soud na neveřejné poradě usnese na rozsudku. V odstavci druhém je pak stanoven, že pokud se pětičlenný senát (podmínka rozhodování v pětičlenném senátě je uvedena v § 21) vysloví pro trest smrti pouze třemi hlasy nebo pokud soud došel k závěru, že by trest smrti byl *nepřiměřeně přísný*, pak lze uložit trest těžkého žaláře v délce trvání od dvaceti let až na doživotí. Dle odstavce třetího má pak být rozsudek vyhlášen na veřejném zasedání soudu.

Ohledně opravných prostředků § 31 stanovuje, že žádných proti rozhodnutí soudu není. Následující odstavec dále říká, že trest smrti má být vykonán do dvou hodin od vyhlášení rozsudku. Trest se může na žádost posunout, ale pouze o hodinu. Pokud se řízení konalo za nepřítomnosti obžalovaného, pak se trest smrti provede do 24 hodin od dopadení odsouzeného, jak se tvrdí ve druhém odstavci, v jehož závěru se ještě říká, že výkon trestu smrti může být posunut na přiměřenou dobu, pokud o to požádá veřejný žalobce z důležitého veřejného zájmu.

Na závěr této kapitoly si dovoluji v krátkosti uvést významné osobnosti retribučních procesů.

²⁸ § 26 odst. 2 dekretu prezidenta republiky 16/1945 Sbírky ze dne 19. června 1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech

4.1.1 JUDr. Bohuslav Ečer

Generál JUDr. Bohuslav Ečer (1893-1954) byl významnou postavou retribučních procesů. Z tohoto důvodu proto považují za nezbytné, věnovat této zásadní osobnosti krátkou leč samostatnou kapitolu.

Přínos JUDr. Ečra, můžeme shledat hned ve dvou oblastech. Ve 40. letech se mu s rodinou podařilo uniknout do Velké Británie, kde působil na exilovém ministerstvu spravedlnosti a zastupoval československou stranu na konferencích představitelů okupovaných evropských zemí.²⁹ Za existence exilové vlády se rovněž podílel na vytváření retribučních norem.

JUDr. Ečer je ale znám především jako člen československé delegace při Mezinárodním vojenském tribunálu v Norimberku. Ve spolupráci se členy národního vyšetřovacího týmu se mu podařilo dosáhnout vydání K. H. Franka, Kurta Daluegeho a dalších válečných zločinců, skrývajících se nebo zajatých v západních okupačních zónách Německa.³⁰

Po válce se JUDr. Ečer věnoval vyučování, neboť byl již značně vyčerpán. Tato činnost mu nakonec vynesla titul profesora.

Zemřel 13. března roku 1954 těsně před tím, než si pro něj došla StB a než se tak mohl dostat do jejích spárů.³¹

4.1.2. Jaroslav Drábek – vrchní veřejný žalobce

Retribuční procesy byly vedeny formou soudního procesu, musely zahrnovat i roli žalobce. A tím byl JUDr. Jaroslav Drábek (1901–1996), který působil jako vrchní veřejný žalobce u Mimořádného lidového soudu v Praze.

Mezi jeho nejznámější případy patří především žaloby proti Josefu Pfitzerovi, K. H. Frankovi či Kurtu Daluegeovi.³²

JUDr. Drábek zemřel 11. prosince roku 1996 ve Washingtonu.

²⁹ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945–1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 395.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž, str. 393.

4.1.3 Kamill Resler – Obhájce

Atributem spravedlivého procesu je právo obviněného na obhájce. A to platilo i pro válečné zločince. I pro ty, kteří byli souzeni před Norimberským tribunálem, i pro ty, kteří byli souzeni v retribučních procesech v českých zemích.

Hlavní úlohu v této nelehké roli hrál JUDr. Kamil Resler (1893–1961). Doktor Resler, působil jako obhájce ex-offo u Národního soudu a Mimořádného lidového soudu v Praze během některých procesů s protektorátními činiteli.³³ Obhajoval řadu významných zločinců jako generála četnictva Otto Bláhu, Richarda Bienerta nebo také Jana Kaprase. Jeho nejznámějším „klientem“ byl ale K. H. Frank, přičemž tuto úlohu dostal jako přímý rozkaz od tehdejšího ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny.³⁴ Za což si u veřejnosti zasloužil pohrdání.

JUDr. Resler zemřel v roce 1961.

4.2 Procesní stránka dle Malého retribučního dekretu

Procesní stránka řízení dle dekretu prezidenta republiky č. 138 ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti (dále jen „malý retribuční dekret“) není v samotném malém retribučním dekretu popsána. Jak je ostatně uvedeno výše, malý retribuční dekret je svým rozsahem a popisem provinění velmi obecný. Proto byla v jeho rámci vydána směrnice, která konkretizuje jak ona provinění, tak současně vlastní řízení.

Procesní stránku řízení dle malého retribučního dekretu poprvé upravuje směrnice ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945 ku provedení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti. Zde je poprvé zmíněna činnost tzv. trestních nalézacích komisí, konkrétně v odstavci číslo 9, ve kterém se říká, že *trestní pravomoc příslušející okresnímu národnímu výboru vykonává jeho jménem čtyřčlenná trestní nalézací komise.*

³³ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křidel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 396.

³⁴ Tamtéž.

Trestní nalézací komise se dle směrnice má skládat ze čtyř členů, přičemž, alespoň jeden z nich musí mít právní vzdělání, – *být znalý práva*.

Proces samotný následně upravuje až odstavec 11, kde jsou uvedeny podmínky, za nichž lze od stíhání upustit. A to pokud měl být čin spáchán pod nátlakem nebo pokud se následně prokáže, že pachatel tímto činem jednal v úmyslu *prospěti českému nebo slovenskému národu nebo Československé republice či jejím spojencům nebo jinému obecnému zájmu nebo s úmyslem zabrániti národní, rasové nebo politické perzekuci jednotlivce nebo že se pachatel svou pozdější činností zasloužil o osvobození republiky z nepřátelské moci nebo o nápravu nebo o zmenšení zla nepřitelem způsobeného a že po svém obrácení na cestě povinnosti už vytrval*.

Odstavec 13 dále upravuje průběh řízení a stejně jako ve velkém retribučním dekretu, dekretu o Národním soudu i zde je vidět snaha o řízení urychlené. Zde ale ještě do popředí vystupuje promlčecí lhůta v délce šesti měsíců.

4.3 Procesní stránka dle dekretu o Národním soudu

Národní soud byl založen dekretem prezidenta republiky 17/1945 Sbírký ze dne 19. června 1945 o Národním soudu. Tento dekret ustanovil Národní soud jakožto jediný orgán sídlící v Praze, na rozdíl od mimořádných lidových soudů, které stanovil velký retribuční dekret, a TNK, které byly ustanoveny na základě malého retribučního dekretu.

Národní soud dle § 6 dekretu o Národním soudu, rozhoduje v sedmičlenných senátech. Tyto senáty se dále skládají z předsedy a přísedících. Paragraf 7 dále stanovuje podmínku, že předsedou musí být soudce z povolání a dále že přísedící musí být *osvědčenými vlastenci*, nebo osoby, které se podílely na odboji (jak domácím, tak i zahraničním), nebo osoby, které byly perzekuovány.

Dekret o Národním soudu dále v sedmém paragrafu definuje postavení tzv. národního prokurátora, jemuž tento paragraf dává pravomoc rozhodnout, kdo a za co má být souzen. Odstavec druhý sedmého paragrafu dále pokračuje tím, že pokud takto národní prokurátor rozhodne, již nelze obviněného soudit před mimořádným lidovým soudem nebo soudem řádným.

Z procesního hlediska dekret o Národním soudu v paragrafu osmém stanovuje, že řízení má být vůči viníkům *zahájeno neprodleně* a postupováno má být *urychleně*. Vyšetřování se má omezit pouze na zásadní skutečnosti. Národní prokurátor je dále dle třetího odstavce osmého paragrafu, oprávněn žádat soudy a bezpečnostní úřady o provedení jednotlivých úkonů vyšetřování.

Řízení před Národním soudem se zahajuje podáním obžaloby, která je upravena v paragrafu osmém v dekretu o Národním soudu. Obžalobu zpracovává a podává národní prokurátor a nejsou proti ní připuštěny námitky. Národnímu prokurátorovi pak devátý paragraf dává pravomoc rozhodnout o vazbě obžalovaného. V tomto místě je nutné poznamenat, resp. připomenout dvojí povahu Národního soudu, že působil jako soud trestní, tak i jako soud čestný. Pokud se obviněný dopustil *činů trestných* dle velkého retribučního dekretu, pak je vůči němu podána Národním prokurátorem obžaloba. Pokud se ale obžalovaný nedopustil trestného činu, ale *nechoval-li se po 21. květnu, jak se slušelo na věrné a statečné občany československé*, vystupuje zde role Národního soudu jako soudu čestného a Národní prokurátor v tomto případě podává nikoliv obžalobu, ale obvinění.

Obžalovaný má dle § 10 dekretu o Národním soudu právo na obhájce, přičemž pokud je obžalovaný nemajetný, může požádat soud, aby mu obhájce zřídil. Soud obhájce obžalovanému zřídí i v případě, pokud si obžalovaný obhájce zvolit odmítne. Obhájcem ale musí být osoba s právnickým vzděláním.

Obžaloba nebo obvinění musí být dle § 11 dekretu o Národním soudu obviněnému doručeno (včetně obsílky k hlavnímu přelíčení) do osmi dní před konáním hlavního přelíčení. Pokud se z nějakého důvodu obžalovaný k přelíčení nedostaví, pak odstavec druhý § 11 umožňuje vést řízení v jeho nepřítomnosti.

Proces samotný – hlavní přelíčení - začíná dle § 12 vyvoláním věci a zajištěním generálií čtením z obžalovacího spisu, případně obviněním. Paragraf 12 dále stanovuje, že přelíčení je ústní a veřejné.

Samotný průběh přelíčení, jak je nastíněn v § 8, je v § 12 opět definován jako pokud možno co nejrychlejší, neboť se v něm říká, že dokazování spoluviny nesmí být opomenuto, nicméně nesmí to být na úkor oddálení vnesení a vykonání rozsudku.

Výsledky řízení konečně zhodnotí sám prokurátor a podá konečný návrh. Následně je pak předáno slovo obhájci a obviněnému. Ti podají tzv. vývody – vyjádří se.

Pokud poté národní prokurátor odpoví na ony vývody, je obhájci a obžalovanému dáno poslední slovo.

Následně se soud dle § 13 Dekretu o Národním soud - na neveřejné poradě *usnese na rozsudku* a to formou hlasování, kdy nejdříve hlasují starší přísedící a následně mladší přísedící.

Odstavec třetí § 13 dále stanovuje podmínku k udělení trestu smrti, ten je však podmíněn alespoň pěti hlasy o vině obžalovaného (z celkových sedmi, neboť v jednom senátu je sedm lidí). Pokud se dojde k názoru, že trest by byl příliš přísný ve vztahu tomu, co obviněný spáchal, je možné uložit trest těžkého žaláře v délce trvání od dvaceti let až po doživotí. Rozsudek má být dle posledního čtvrtého odstavce § 13 vyhlášen ihned na veřejném zasedání soudu.

Paragraf 15 dekretu o Národním soudu dále stanovuje, že není opravných prostředků proti rozhodnutí rozsudku Národního soudu.

Paragraf 16 stanovuje možnost žádosti o milost, tato ale nemá odkladného účinku. Dle druhého odstavce má být trest smrti (stejně jako v případě řízení dle velkého retribučního dekretu) vykonán do dvou hodin od vyhlášení rozsudku. Lze požádat o jeho prodloužení maximálně o jednu hodinu. Konečně druhý odstavec stanovuje, že pokud se řízení vede v nepřítomnosti obžalovaného, má být potenciální trest smrti vykonán do 24 hodin od dopadení odsouzeného.

K samotnému průběhu trestu smrti následně třetí odstavec šestnáctého paragrafu říká, že trest smrti může být vykonán veřejně, o to hlavně z důvodu surového spáchání zločinu nebo veřejného postavení odsouzeného. Aby bylo veřejnosti umožněno zúčastnit se takto vykonaného trestu, lze původní dvouhodinovou lhůtu na vykonání rozsudku prodloužit maximálně o 24 hodin.

5. VYBRANÉ ZLOČINY

V této části diplomové práce se chci zaměřit na stručnou charakteristiku zločinů, jež byly retribučními dekrety trestány. Důvodem tohoto „intermezza“ je, aby poměr mezi zločiny, jejich povahou a následnými tresty za ně, byl co možná nejzřejmější. Následující podkapitoly pojednávají především o udavačství a kolaboraci, gestapu a účasti ve fašistických stranách.

5.1 Příslušnost k fašistickým organizacím

Velký retribuční dekret jako jeden ze skutkových podstat zločinů definuje příslušnost a dále činnost v nacistických organizacích. Některé skutkové podstaty dekret definoval zcela nově. To se týkalo hlavně politických deliktů. Trestné bylo zastávání funkcí v nacistických a fašistických stranách a organizací i členství v jejich para militárních jednotkách.³⁵ Základní výčet těchto organizací je uveden v § 2 a dále v § 3 v odst. 2 velkého retribučního dekretu. Nicméně zde opět jde o skromný výčet těch největších a nejznámějších organizací. Paragraf 2 trestal členství v následujících organizacích: Die Schutzstaffeln der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei (SS), Freiwillige Schutzstaffeln (FS), Rodobrana nebo Szabadcsapatok.

Oproti tomu v § 3 odst. 2 je uvedena skutková podstata trestného činu činností (činnosti) nebo přímo velitelské pozice v následujících stranách: NSDAP, SdP, Vlajka, Hlinkova nebo Svatoplukovy Gardy.

Za pouhou příslušnost k organizacím uvedeným v § 2 dekret stanovil trest žaláře od 5 do 20 let. Za přítomnosti přitěžujících okolností bylo ale možné udělit trest od 20 let až po doživotí.

Za činnost nebo velitelskou činnost byl v § 3 odst. 2 stanoven trest těžkého žaláře od 5 do 20 let.

Jak ale bylo řečeno výše, toto byl výčet těch největších a „nejhlasitějších“ organizací. Nicméně za okupace existoval i nespočet jiných nacistických

³⁵ JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-206-3. str. 21

organizací. Tyto ale nebyly uvedeny ve velkém retribučním dekretu. O to se postarala příloha ke směrnici ministerstva vnitra ze dne 26. listopadu 1945 k provedení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti, odst. 10, písm. b).

5.2. Vybrané fašistické organizace, působící v Protektorátu Čechy a Morava

5.2.1 Vlajka

Činnost v organizaci Vlajka je dle velkého retribučního dekretu trestný čin a tento je uveden přímo v § 3 v odstavci druhém. Sám velký retribuční dekret nevyjmenovává všechny fašistické organizace – to dělá Dodatek. Z toho tedy vyplývá, že Vlajka jako organizace byla svým významem důležitá a její činnost musela být zásadní, když byla uvedena ve stejném odstavci jako samotná NSDP.

Vlajka jako fašistická skupina byla v poměru k ostatním skupinám podobného ražení velmi početná. Její členská základna čítala několik tisíc příslušníků a organizace jako taková se dále dělila na sub organizace. Není to ale počet, čím byla organizace Vlajka a významná. Byla to především její činnost. Protektorátní Vlajka se stala markantním symbolem zrady a kolaborace, činnost mnoha jejích členů byla spojena s antisemitismem, vyhrožováním spoluobčanů, a co horšího – s udavačstvím a spoluprací s gestapem a sicherheidsdienstem.³⁶

K založení Vlajky došlo 30. dubna 1930. Tedy existovala už nějakou dobu před okupací. Vlajka ale nevznikla hned jako jakési náhlé vnučnutí. Jako taková měla Vlajka své „předky“ v jiných fašistických organizacích, které vznikly již v polovině 20. let minulého století.

Ani stáří organizace a ani počet jejích členů nebyl tím hlavním, čím byla organizace Vlajka významná. Byla to především její ideologie a činnost. Členové Vlajky

³⁶ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1919-6. str. 126

prosazovali antisemitismus, stavěli se proti marxismu a vystupovali proti tajným spolkům, jako jsou svobodní zednáři nebo rotariáni³⁷.

Činnost Vlajky byla vidět hlavně v propagaci nacismu. Jednak se tato její činnost projevovala vydáváním stejnojmenného revue *Vlajka*, jednak propagací antisemitismu pomocí letáků. Zároveň byly rozšiřovány nálepky „Pamatujte na budoucnost svých dětí“, „Kupujte jen české výrobky v ryze českých obchodech“. Těchto nálepek bylo v Praze vylepeno přes 2 000. Stejným způsobem se začala též antisemitská propaganda s hesly „Ženy, pozor na Židy“, „Nezapomeňte, že Žid je nebezpečný“ aj.³⁸

Tato „letáková kampaň“ ale nebyla tím hlavním, co členové Vlajky dělali. Tuto (možná na první pohled málo závažnou) činnost rázem doplnily ozbrojené bitky, rozbíjení židovských obchodů, synagog a v několika případech dokonce i pumové útoky, které by se optikou jednadvacátého století jevily jako útoky teroristické. K těm docházelo pomocí nástražných výbušných zařízení. Za zmínku v tomto případě stojí dva pumové útoky provedené 25. února 1939 v Praze v blízkosti Prašné brány a 7. března téhož roku před synagogou židovského hřbitova v Plzni.³⁹

5.2.2 Svatoplukovy Gardy

Stejně jako byla *Vlajka* uvedena ve druhém odstavci třetího paragrafu velkého retribučního dekretu, tak tomu bylo i v případě tzv. Svatoplukových gard. Svatoplukovy gardy byla polovojenská organizace a dá se o ní mluvit jako o ozbrojeném křídle, ocelové pěsti⁴⁰ Vlajky.

Svatoplukovy gardy na první pohled připomínaly německé útočné oddíly SA. Měly speciální tzv. úderný oddíl. Ten tvořili nejsilnější a nejzdatnější členové („bitkaři“). Činnost těchto bitkařů spočívala především v násilných akcích, útocích proti

³⁷ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1919-6. str. 128.

³⁸ PASÁK, Tomáš a Jana PASÁKOVÁ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945: [nejobsáhlejší studie]*. Praha: Práh, 1999. ISBN 80-7252-017-2. str. 230.

³⁹ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1919-6. str. 139.

⁴⁰ Tamtéž, s. 151.

politickým protivníkům, dále v napadání Židů a současně se také podíleli na inzertní činnosti, ve skutečnosti vymáhání výpalného.

Svatoplukovým gardám se dostalo na sklonku roku 1939 čehosi, co by mohlo vzdáleně připomínat vojenský výcvik. Nešlo o výcvik, který by se alespoň z části podobal byť třeba výcviku hitlerjugend. Tato cvičení nebyla bojová a už vůbec v sobě nezahrnovala jakékoliv taktické prvky, použitelné v boji. Spočívala (cvičení) ve shromáždění na pražském Slovanském ostrově, kde probíhal pořadový výcvik, především pevný stoj rozkročný na povel *Pevně stůj!* Cvičenci se rovněž učili správně hajlovat na rozkaz, *Zdravte!*⁴¹ Poněkud úsměvně působí výrok hejtmana Smětáka o tom, jak vlastně taková cvičení probíhala: „*Kromě toho se vede velmi přísná presentace o návštěvě a dochvilnosti, ale není to mnoho platné, protože členové se courají i s hodinovým zpožděním.*“⁴²

Další činností Svatoplukových gard spočívala v pořadatelské službě během shromáždění, která probíhala například v pražské Lucerně.

5.2.3. Gestapo a SD

V předchozích podkapitolách jsem se věnoval krátkému popisu politických organizací – Vlajky a Svatoplukových gard. Kromě těchto organizací, které byly spojeny s kolaborací a udavačstvím, existovala ale organizace daleko větší, silnější a ve svých činech hrozivější.

Gestapo neboli Geheim Staats Polizei – tajná státní policie byla organizací, jejíž vznik se datuje 26. dubna roku 1933, kdy Herman Göring (1893–1946) vydal výnos o jejím vzniku. Nicméně právní základna pro činnost gestapa vznikla již 28. února roku 1933. Článek 2 dekretu vydaného říšským prezidentem udělil gestapu výhradní právo brát lidi do ochranné vazby.⁴³

⁴¹ PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1919-6. str. 152.

⁴² Tamtéž

⁴³ BLANDFORD, Edmund L. *Nacistické tajné služby*. Praha: Vašut nakladatelství, 2003. ISBN 80-7236-315-8. str. 34

Činnosti gestapa se nevyhnul ani Protektorát Čechy a Morava. Konkrétně v Praze mělo gestapo své sídlo v nechvalně proslulém Petschkově paláci, kterému se přezdívalo Pečkárna.

Činnost gestapa spočívala nejen v zatýkání a vyslýchání, ale současně také v určité formě špionáže, kdy se agenti gestapa infiltrovali do zájmových skupin a sledovali jejich vnitřní mechanismy a činnost.⁴⁴

„Gestapáci nejen zatýkali a týrali své oběti nejrůznějšími ďábelskými způsoby. Těž je zabíjeli a přitom se občas obohacovali.“⁴⁵

S gestapem a jeho činností je neoddělitelně spojena kolaborace a hlavně udavačství. Činnost pražského gestapa by byla mnohem těžší, kdyby se do ní nezapojili i obyvatelé Protektorátu Čechy a Morava.

Metody, které gestapo používalo, byly velmi brutální a nelidské.

„Metody gestapa používané během výslechů sahaly od verbálního vyhrožování s řevem nejhrubšího zrna po kaprálském způsobu až po skutečné fyzické mučení, k němuž patřilo bití gumovými obuškami, přikládání elektrod na nejcitlivější tělesné partie, střídavé namáčení do vařící a ledové vody, strhávání nehtů na rukou a nohou a experimentování s farmaky.“⁴⁶

Zde si dovoluji malou vsuvku. Ač se metody používané při výsleších gestapem opravdu jevily jako naprosto nelidské a nehumánní, nezabránilo to jejich dalšímu používání, tentokrát ale ve službách Státní bezpečnosti v politických procesech 50. let.⁴⁷

Vedle gestapa působila další tajná služba, tou byla Sicherheitsdienst – Bezpečnostní služba (dále jen „SD“).

Od gestapa se SD odlišovala tím, že se jednalo přímo o rozvědnou službu, která se specializovala na sběr informací například o veřejném mínění ohledně nacistické politiky.

Do svých řad SD nabírala především intelektuálně schopné lidi. Činnost SD se ale nezaměřovala pouze směrem ven, ale také dovnitř, do řad SS. Dokonce agenti SD

⁴⁴ BLANDFORD, Edmund L. *Nacistické tajné služby*. Praha: Vašut nakladatelství, 2003. ISBN 80-7236-315-8. str. 37.

⁴⁵ Tamtéž, str. 32

⁴⁶ Tamtéž, str. 33

⁴⁷ <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/210452801400015/>

pronikali i do samotného gestapa (!). Informace, které SD takto získala, pak mohly být použity jako páka při kariérním postupu.⁴⁸

Ač se toho o SD nepíše tolik, jako se třeba publikuje o gestapu, SD nebyla malou organizací. V jednu chvíli měla až 100 tisíc členů.⁴⁹

5.3 Vybrané zločiny - Kolaborace a Udavačství

Kolaborace za okupace v Protektorátu Čechy a Morava nabývala mnoha podob a různé intenzity. Důvod, proč zde v této kapitole směřuji kolaboraci a udavačství, je ten, že udavačství jako takové je formou kolaborace. Vyjdeme-li ze slovní definice kolaborace, tj. spolupráce s nepřítelem, pak je jasné, že udavačství do této kategorie spadá.

Kolaborace byla za okupace činností, která usnadňovala a pomáhala okupačním silám nacistického Německa lépe kontrolovat a ovládat podrobený národ Čechů. Jak je uvedeno výše, kolaborace nabývala různých podob. Jedna z těchto podob je podrobněji popsána ve výše uvedené kapitole (číslo 3.2.1 této práce) ve spojitosti s organizací Vlajka. Formou kolaborace zde byla propagace jak nacismu samotného, tak současně antisemitismu a rasismu.

Gestapo si velmi vážilo spolupráce s „vlajkaři“, neboť byli dobrými informátory německé tajné policie.⁵⁰

Kromě samotné Vlajky se na kolaboraci podílelo i její „ozbrojené křídlo“ – Svatoplukovy gardy, a to především násilím a zavražďováním.

Kolaborace ale nebyla spojená jen s organizacemi, jakou byla například Vlajka. Pokud zůstaneme u propagace nacistického režimu, pak význačnými kolaboranty v tomto směru byli novináři.

*„Tito kolaborantští novináři se bezvýhradně ztotožnili s principy nacismu – včetně jeho brutálního postupu vůči českému národu a rezistenci – a plně podporovali nacistické Německo v jeho úsilí o vítězství ve druhé světové válce“.*⁵¹

⁴⁸ BLANDFORD, Edmund L. *Nacistické tajné služby*. Praha: Vašut nakladatelství, 2003. ISBN 80-7236-315-8. str. 59.

⁴⁹ Tamtéž, str. 65.

⁵⁰ PASÁK, Tomáš a Jana PASÁKOVÁ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945: [nejobsáhlejší studie]*. Praha: Práh, 1999. ISBN 80-7252-017-2. str. 344.

⁵¹ Tamtéž, str. 322.

Pokud bychom hledali v době okupace vrchol kolaborace a udavačství, pak nutně musíme zmínit tzv. heydrichiádu, dobu krátce po spáchání atentátu proti zastupujícímu říšskému protektoru Reinhardu Heydrichovi (1904–1942).

Zřejmě nejslavnějším činem udavačství bylo záměrné prozrazení a odhalení úkrytu parašutistů, kteří byli zodpovědní za likvidaci zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha (v rámci operace Antropoid) a to jedním z členů výsadkové skupiny OUT DISTANCE a to sice Karlem Čurdou. O procesu s Čurdou pojednávám v kapitole o procesech dle velké retribučního dekretu.

Ač se zdá, že Český národ je národem kolaborantů, není tomu tak. Doba okupace se v mnohých případech žádala jistou míru spolupráce, která by se dala označit jako kolaborace, ale tato „kolaborace“ byla prováděna z důvodu přežití jedinců anebo tato byla prováděna jako krycí manévr, který ve skutečnosti zakrýval odbojovou činnost.

„ Bylo by zcela zcestné tvrdit, že za války kolaboroval celý národ. Nejtěžší je při zkoumání veřejně-politického života v okupačním období určit nebo poznat „existenční minimum“ (hranici, mez), jehož překročení znamenalo aktivní podporu okupačního režimu.“⁵²

⁵² PASÁK, Tomáš a Jana PASÁKOVÁ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945: [nejobsáhlejší studie]*. Praha: Práh, 1999. ISBN 80-7252-017-2. str. 385.

6. PROCESY DLE DEKRETU O NÁRODNÍM SOUDU

Národní soud byl založen dekretem prezidenta republiky č. 17/1945 Sbírky ze dne 19. června 1945 o Národním soudu. Národní soud jako instituce byl svého druhu jediný a jako takový byl umístěn v Praze. V této kapitole uvádím jedenáct vybraných procesů před Národním soudem.

6.1 Otto Bláha

Otto Bláha se narodil 23. března roku 1881 a jedním z čelných představitelů kolaborantů během okupace Protektorátu Čechy a Morava. Jeho činnost spočívala především v založení organizace (a následně v této organizaci působil) s názvem Svaz českých válečníků, což byla fašistická organizace, která byla uvedena v příloze ve Směrnici ministerstva vnitra ze dne 26. listopadu 1945, odst. 10 písm. b).

Dekret o Národním soudu se na Otto Bláhu vztahuje z důvodu jeho vysokého postavení – od roku 1936 byl penzionovaný generál četnictva, čímž splňuje podmínku uvedenou v § 2 dekretu o Národním soudu, neboť byl osobou ve vysokém úřadě a současně se dopustil činů trestných na základě velkého retribučního dekretu.

Společně s Otto Bláhou byl souzen i druhý vedoucí Svazu českých válečníků Robert Rychtrmoc (viz podkapitola 6.2). Senát Národního soudu jim dával za vinu následující trestné činy (dle velkého retribučního dekretu), a sice, *„že vešli za okolností zvláště přitěžujících k úkladům o republiku ve styk přímý i nepřímý s cizí mocí a cizími činiteli, zejména i vojenskými. Dále za okolností zvláště přitěžujících propagovali fašistické a nacistické hnutí a tiskem, případně rozhlasem a na veřejném shromáždění schvalovali a obhajovali nepřátelskou vládu na území republiky v úmyslu, aby rozvrátili mravní národní nebo státní vědomí československého lidu.“*⁵³

⁵³ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 45

Tyto činy můžeme snadno podřadit pod skutkové podstaty uvedené ve velkém retribučním dekretu. Konkrétně jde o činy uvedené v § 1 velkého retribučního dekretu s názvem úklady o republiku, kdy trestem za tento čin byla smrt. Dále se jednalo o činy uvedené v § 3, konkrétněji popsané v odstavci prvním a druhém, přičemž ty popisují trestné činy propagace a podpory fašistického nebo nacistického hnutí – odstavec první a činnost nebo velitelskou pozici ve fašistických organizacích, mezi něž, na základě dodatku ke Směrnici ... patří právě Český svaz válečníků. Odstavec první paragraf tři stanovuje při zvláště přitěžujících okolnostech rovněž trest smrti. Odstavec druhý oproti tomu, nebyl-li spáchán čin přísněji trestný, stanovuje trest těžkého žaláře v rozmezí od pěti do dvaceti let.

Na svou obranu Otto Bláha uváděl, že svojí činností maskoval intervenční činnost ve prospěch českého národa⁵⁴, ale tato jeho činnost nebyla během procesu jasně prokázána. Senát Národního soudu ho proto odsoudil k trestu smrti.

Celý proces trval od 15. do 21. ledna 1945. Ve stejný den, v 15:45 byl Otto Bláha popraven a jeho ostatky dnes spočívají v rodném hrobě.⁵⁵

6.2. Robert Rychtrmoc

Před senátem Národního soudu skončil i Robert Rychtrmoc (1875–1945) spolu s výše zmíněným Otto Bláhou. Stejně jako Otto Bláha i Robert Rychtrmoc byl vedoucím Českého svazu válečníků.⁵⁶ Za vinu mu byly kladeny identické činy, kterých se dopustil jeho kolega Otto Bláha – úklady o republiku (§ 1 velkého retribučního dekretu) s přitěžujícími okolnostmi dále přímý a nepřímý styk s cizími činiteli a také propagace fašistického a nacistického hnutí tiskem, případně rozhlasem a na veřejném shromáždění schvalování a obhajování nepřátelské vlády na území republiky s úmyslem rozvrátit mravní národní nebo státní vědomí československého lidu.⁵⁷ Za vinu mu ale bylo dáváno také udání, na jehož základě přišel o život Bohumil Cetkovský – tím byla naplněna skutková podstata trestného

⁵⁴ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 45

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ Tamtéž, str. 279

⁵⁷ Tamtéž, str. 282

činu udavačství (jímž byla způsobena něčí smrt), který je definován § 11 velkého retribučního dekretu, který za těchto okolností stanovoval trest smrti.

Ač se o obhajobu Rychtrmoe staral JUDr. Jaromír Vojtíšek, tak důkazy uvedené v jeho neprospěch – výpovědi svědků, články a situace, v níž byl Rychtrmoc vnímán jako přední český kolaborant, nakonec zapříčinili, že dne 15. ledna roku 1945 vynesl Národní soud rozsudek, kde se Rychtrmoc uznává vinným v rozsahu obžaloby a odsuzuje se k trestu smrti, který byl vykonán o šest dní později – 21. ledna roku 1945.

6.3. Josef Burda

Dalším, kdo se ocitl před Národním soudem, byl Josef Burda (1893–1945), jeden z čelních postav výše zmíněného hnutí Vlajka.

Národní soud kladl Burdovi za vinu především podporování fašistického a nacistického hnutí za zvláště přitěžujících okolností⁵⁸, což naplňuje skutkovou podstatu uvedenou v § 3 odst. 1 velkého retribučního dekretu, který za tento skutek stanovuje trest smrti.

Vina obviněného byla prokázána mimo jiné díky svědectví přibližně dvou stovek svědků.⁵⁹

Národní soud na základě toho vynesl po měsíci a šesti dnech rozsudek – trest smrti, který byl vykonán 27. června roku 1946.

6.4. Jaroslav Čermák

Procesu před Národním soudem se nevyhnul ani Jaroslav Čermák (1894–1946). Stejně jako Josef Burda nebo Jan Rys Rozsévač se Jaroslav Čermák angažoval v organizaci Vlajka.

⁵⁸ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 65.

⁵⁹ Tamtéž, str. 64

Kromě Vlajky se rovněž podílel na budování další fašistické organizace – Svatoplukovy gardy.⁶⁰

Participace Jaroslava Čermáka ve Vlajce byla i fyzického rázu. Dne 22. června roku 1939 se zúčastnil útoku proti Židům ve městě Příbram, kdy Židy přímo fyzicky napadal.⁶¹

Za zmínku ještě stojí, že se jako velitel Svatoplukových gard podílel na akci, při níž gardy zaútočily na budovu Národního souručenství v pražské Dušní ulici.⁶²

A právě z těchto činů byl Josef Burda obviněn. Dle velkého retribučního dekretu šlo především o naplnění skutkové podstaty trestného činu udavačství – § 11 velkého retribučního dekretu, dále pak zločinu proti osobám podle § 5 a také propagace a podpory fašistického nebo nacistického hnutí podle § 3.

Za své činy byl společně s Janem Rysem Rozsévačem odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 27. června roku 1946.⁶³

6.5. Jan Rys Rozsévač

Jan Rys Rozsévač (1901–1946) patřil mezi nejznámější představitele fašistické organizace Vlajka.

Pomineme-li jeho činnost ve Vlajce, která naplňuje skutkovou podstatu trestného činu činovnictví ve fašistických organizacích dle § 3 odst. 2 velkého retribučního dekretu, pak se Jan Rys Rozsévač podílel na tom, že jeho politického oponenta Sousedíka uvěznilo gestapo.⁶⁴

Jan Rys Rozsévač byl rovněž odpovědný za očerňování v tiskovinách Emanuela Moravce, že jde o zednáře a rovněž se jej snažil zdiskreditovat u gestapa.

Před Národním soudem byl obviněn z následujících zločinů: udavačství, jehož následkem byly zmařené lidské životy, čímž se naplnila skutková podstata zločinu

⁶⁰ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 73.

⁶¹ Tamtéž, str. 72

⁶² Tamtéž, str. 74.

⁶³ Tamtéž, str. 76

⁶⁴ Tamtéž, str. 272

udavačství v § 11 velkého retribučního dekretu, který v tomto případě stanovoval trest smrti. Mezi dalšími obviněními byl například styk s nepřátelskými činiteli.

Jan Rys Rozsévač byl souzen společně s Josefem Burdou. Vypovídat přišly na dvě stovky svědků.

Jelikož Jan Rys Rozsévač byl známou osobností a vina byla mimo pochybnost prokázána, vyřkl Národní soud dne 27. června nad ním ortel smrti. Tento byl ten samý den vykonán oběšením společně s výše zmíněným Josefem Burdou.

6.6 František Bartoš

František Bartoš (1880–1946) byl jedním ze dvou generálů československé armády, který skončil před Národním soudem pro kolaboraci.⁶⁵

Generál Bartoš vstoupil roku 1940 do NSDAP, tím naplnil skutkovou podstatu zločinu, který je uveden v § 3 odst. 2 velkého retribučního dekretu. Jeho kolaborace ovšem nekončila jen u tohoto.

V obžalobě proti jeho osobě zaznělo i obvinění, že jako vysoký vojenský činitel, který měl být spoluobčanům vzorem, opatroval nepříteli prospěch, byl dále činovníkem nacistické organizace Technische Nothilfe.⁶⁶

Na základě svědectví a odborných posudků vojenských expertů obžalovaný pomáhal nepříteli udržovat okupační režim a škodil válečnému úsilí Československé republiky a jejích spojenců.⁶⁷ Tento zločin je upravený v § 1 velkého retribučního dekretu, a to konkrétně pod názvem prorada, přičemž pokud se jí pachatel dopustil za okolností zvláště přitěžujících, trestá se smrtí.

František Bartoš se snažil ospravedlnovat sebevíc, nakonec soud rozhodl o trestu smrti. Ten byl vykonán v roce 16. září roku 1946.⁶⁸

⁶⁵ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 26

⁶⁶ Tamtéž, str. 30

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž, str. 31.

6.7 Antonín Jaromil Kožíšek

Antonín Jaromil Kožíšek patřil ke skupině tzv. aktivistických novinářů, kteří za propagaci fašismu a nacismu skončili před Národním soudem. Cesta Antonína J. Kožíška coby kolaboranta začala již krátce po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. První kolaborace a s ní spojeného zločinu uvedeného v § 3 odst. se dopustil již 15. března roku 1939, kdy během vysílání Československého rozhlasu ve svém projevu nabádal obyvatelstvo Protektorátu ke spolupráci s Němci.⁶⁹ Nicméně nezůstalo jen u toho.

Spáchal rovněž zločin trestný podle velkého retribučního dekretu v § 3 odst. 2, když se stal činovníkem organizace Vlajka, dále pak Českého svazu pro spolupráci s Němci a České ligy proti bolševismu.⁷⁰

Kožíšek byl právem považován za jednoho z nejviditelnějších kolaborantů a hlasatelů nacistické ideologie.⁷¹

V bytě se u něj našly usvědčující důkazy, zejména písemnosti.⁷²

Senát Národního soudu Kožíška obvinil z propagace fašistického a nacistického hnutí podle § 3 odst. 2 velkého retribučního dekretu ve spojitosti se snahou rozvrátit *mravní, národní a státní vědomí československého lidu*⁷³ včetně mládeže, a to za okolností zvláště přitěžujících.

V jeho neprospěch rovněž vyzněla výpověď vojenských expertů a váha ostatních důkazů.⁷⁴

Vzhledem ke Kožíškově minulosti, jeho chování a důkazům byl i přes značnou snahu obhájce JUDr. Ladislava Vejchoda odsouzen senátem Národního soudu k trestu smrti, který byl vykonán dne 26. března roku 1947.

⁶⁹ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 164

⁷⁰ Tamtéž, str. 166

⁷¹ Tamtéž

⁷² Tamtéž

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ Tamtéž

6.8 Alois Kříž

Společně s Antonínem Jaromilem Kožíškem před Národním soudem stanul Alois Kříž (1911– 1947). Stejně jako Kožíšek i Kříž, se dopouštěl kolaborantství svými pronacistickými projevy v rozhlase. Kromě této činnosti rovněž vstoupil do organizace Vlajka a přispíval do jejího periodika. Podílel se na tvorbě antisemitských článků a článků proti zednářům a bolševikům. Jeho činnost zaměřená na propagaci dále pronikla do tvorby politických skečů, jejichž účelem bylo zesměšnit Edvarda Beneše.⁷⁵

Osoba Aloise Kříže ale není známa jen díky jeho činnosti v žurnalistice. V době Pražského povstání 5. května roku 1945 se dokonce se zbraní v ruce účastnil odporu proti povstalcům. Nicméně jeho snaha byla překažena, Kříž byl zajat a odveden do vazby. Tento okamžik je zvěčněn na fotografii, která se objevila v mnoha člancích a odborných publikacích, kdy zkrvavený Kříž je odváděn povstanci.

Proces před Národním soudem byl pro Aloise Kříže nevyhnutelný, a pokud by existovaly jakékoliv, byť sebemenší pochybnosti o jeho činnosti jako kolaboranta, pak ty byly vyvráceny svědectvím majora Antonína Rakouše, který Kříže identifikoval jako muže bojujícího po boku nacistů během Pražského povstání.⁷⁶

Hlavní body obvinění představovaly jeho vůdčí činnost ve Vlajce a Svatoplukových gardách, dále jeho působení na poli novinářském a v rozhlase.⁷⁷

Pokud se podíváme na zločiny, jichž se Alois Kříž dopustil, dojdeme k závěru, že spáchal zločin podle § 3 odst. 1 – propagace a podpora fašismu a nacismu a dále zločin podle § 3 odst. 2 – činovnictví v nacistických organizacích.

Za tento jasný případ kolaborace byl Alois Kříž odsouzen k trestu smrti, který byl vykonán 26. března roku 1947.

⁷⁵ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 178.

⁷⁶ Tamtéž, str. 182

⁷⁷ Tamtéž, str. 181

6.9 Vladimír Krychtálek

V případě Vladimíra Krychtálka také šlo o tzv. aktivistického novináře a rovněž o jednoho z nejvýraznějších českých kolaborantů.⁷⁸

Krychtálkovy texty měly zdiskreditovat osobu Edvarda Beneše, současně publikoval antisemitské články a podílel se na perzekuci židovských občanů.⁷⁹

Udavačskou činnost se Krychtálkovi dokázat nepodařilo, ale jeho činnost na veřejných shromážděních už dokázána byla. Stejně jako v případě Aloise Kříže také proti Krychtálkovi vystoupila řada svědků, kteří podali svědectví o jeho vystoupeních na veřejných shromážděních.⁸⁰

Soud 22. dubna roku 1947 vynesl nad Krychtálkem rozsudek – trest smrti, který byl vykonán.

6.10 Rudolf Novák

Dalším žurnalistou, jenž skončil před Národním soudem, je Rudolf Novák (1890– 1946). Novinářská činnost (pokud se tomu dá vůbec takto říkat) Nováka spočívala hlavně ve vydávání časopisu *Árijský boj*, jehož byl Novák šéfredaktorem. Tento časopis byl antisemitsky zaměřený a plný zvráceností. „*Árijský boj se stal jedním z nejodpornějších periodik, jaká za okupace vycházela.*“⁸¹

Kromě šéfredaktorství se Rudolf Novák rovněž angažoval jako konfident gestapa a SD. Před soudem Rudolf Novák stanul 10. března roku 1947. Vzhledem k tomu, že se provinil zločiny proti státu – konkrétně propagací fašistického a nacistického hnutí prostřednictvím tisku – uvedených v § 3, který za zvlášť přitěžujících okolností stanovil jako trest smrti, byl nad Rudolfem Novákem opravdu vynesen rozsudek smrti. Ten byl vykonán 26. března roku 1947.

⁷⁸ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 177.

⁷⁹ Tamtéž, str. 175.

⁸⁰ Tamtéž, str. 177.

⁸¹ Tamtéž, str. 225.

7. PROCESY DLE VELKÉHO RETRIBUČNÍHO DEKRETU

Tato kapitola bude věnována vybraným procesům dle dekretu prezidenta republiky 16/1945 ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

Kapitola zahrnuje deset vybraných, nejzásadnější retribučních procesů, které se odehrály před pražským mimořádným lidovým soudem. Jsou popsány podobně jako procesy dle dekretu o Národním soudu – viz výše. Tento postup jsem zvolil z důvodu nepoměrně většího počtu procesů dle velkého retribučního dekretu oproti procesům dle dekretu o Národním soudu.

V tomto místě je, dle mého názoru, vhodné zmínit, resp. připomenout jednu důležitou skutečnost ohledně příslušnosti soudů. O kapitulu výše analyzuji procesy dle dekretu o Národním soudu. Pod tento dekret „spadali“ především pachatelé vysokého společenského postavení – zejména politického a dále pouze lidé československého občanství.

K procesům, které probíhaly před mimořádným lidovým soudem v Praze, připojím i hodnocení retribučních procesů, které probíhaly i v jiných částech země. Tyto případy už nejsou popsány natolik detailně, jako tomu je u procesů před mimořádným lidovým soudem v Praze, nicméně obsahují to podstatné.

7.1 Procesy před mimořádným lidovým soudem v Praze

7.1.1 K. H. Frank

Těžko by se hledal proces sledovanější a svou povahou závažnější než proces s Karlem Hermanem Frankem (1898–1946). K. H. Frank byl jedním z předních, ne-li nejpřednějších válečných zločinců, kteří se podíleli na utrpení a strádání českého národa za okupace. Ve spojitosti s retribučními procesy tedy lze tvrdit, že K. H. Frank byl zločincem „číslo jedna“.

Kariéra K. H. Franka začala již v roce 1935, kdy se stal členem strany SdP. Rovněž měl velký podíl na odtržení pohraničních oblastí Československa. Jeho nejhorší zločiny však měly teprve přijít.⁸²

V roce 1943 *se stal státním ministrem pro Čechy a Moravu, byl povýšen na SS Obergruppenfuhrera a generála policie i generála Waffen SS.*⁸³

K. H. Frank byl (mimo jiné) odpovědný za genocidu židovského obyvatelstva. Chtěl naplnit ideu tzv. konečného řešení židovské otázky tak, jak ji predestřel Reinhard Heydrich.

Výčet všeho, čeho se K. H. Frank dopustil, by sám o sobě vystačil na celou knihu, proto jeho zločiny zde uvádím alespoň rámcově. K. H. Frank se provinil tím, že „díky“ jím podepsaným vyhláškám a nařízením byly ovládnuty mnohé československé podniky a tím de facto začleněny do německých podniků.⁸⁴

Dále měl K. H. Frank *„nespornou vinu na popravě devíti studentských vůdců po protestech 17. listopadu 1939 i zavření českých vysokých škol.“*⁸⁵

Proces s K. H. Frankem byl sám o sobě zajímavý. Jak uvádím v kapitole, která se věnuje JUDr. Bohuslavovi Ečerovi, už samotné získání K. H. Franka z amerického zajetí, byl velmi obtížný úkol. Právě díky JUDr. Ečerovi se to nakonec podařilo. Před mimořádným lidovým soudem nakonec K. H. Frank stanul 22. března 1946.⁸⁶

K. H. Frank byl obžalován z řady zločinů. *„Spočívaly v násilné změně ústavy Československé republiky, úkladech o republiku, organizování ozbrojeného povstání, spoluvině na vraždě i nakládání s člověkem jako otrokem, ve veřejném násilí, v těžkém ublížení na zdraví a smrti velkého počtu obyvatel, ale také v rasové perzekuci, žhářství nebo odnímání cizího majetku.“*⁸⁷

Během samotného procesu se K. H. Frank snažil bránit typickou pro válečné zločince výmluvou, že plnil pouze rozkazy (Adolfa Hitlera) a současně také svou vinu převáděl na tehdy již zemřelého Heinricha Himmlera – říšského vůdce SS.

⁸² T PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948.* Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 108

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž, str. 108

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ Tamtéž, str. 110.

⁸⁷ Tamtéž, str. 110

Během procesu proti němu ale vystoupila řada svědků (včetně lidických žen, které přežily). Posléze se K. H. Frank přiznal, že podepisoval určitou část rozsudků smrti.⁸⁸

I přes zjevnou snahu obhájce JUDr. Kamilla Reslera, který se snažil dostat své advokátské cti a svého klienta hájit v rámci spravedlnosti, vynesl mimořádný lidový soud nad K. H. Frankem trest smrti.

„Frank byl prohlášen vinným, že násilím změnil ústavu republiky a přivtělil cizí mocnosti část jejího území, byl členem SS a Freikorpsu, činovníkem NSDAP, propagoval nacistické hnutí ve snaze rozvrátit mravní a státní vědomí československého lidu, ve službách Německa, sám nebo v součinnosti s jinými způsobil smrt většího počtu obyvatel. Ve službách Německa se dopustil spoluviny na veřejném násilí. Spáchal tím zločiny podle paragrafů 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8 a 9 retribučního zákona a byl odsouzen k trestu smrti.“⁸⁹

Trest byl vykonán ve věznici Pankrác ve středu 22. května roku 1946. Popravě přihlíželo na šest tisíc diváků, kteří si za tímto účelem koupili vstupenky.⁹⁰

7.1.2 Gustav Werner

Gustav Werner (1887–1947) byl smutnou ojedinelostí v rámci retribučních procesů, neboť byl povoláním zemský školní inspektor.

Během okupace se provinil poměrně dlouhou řádkou zločinů, mezi něž patřila například veřejná propagace nacismu a antisemitismu, dále se stal konfidentem gestapa a SD, přičemž těmto organizacím poskytoval informace o „nepohodlných“ lidech, čili se stal udavačem. Svými udáními v několika případech způsobil smrt. Dokonce svého bývalého spolužáka udal SD kvůli tomu, že nesouhlasil s nacistickým režimem. Ten pak za to zaplatil životem v koncentračním táboře.⁹¹

⁸⁸ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 112

⁸⁹ Tamtéž, str. 112

⁹⁰ Tamtéž, str. 112

⁹¹ Tamtéž, str. 346

„Gustav Werner svými udáními způsobil uvěznění i dalších osob, školní inspektor Vítkovský byl v důsledku jeho denunce vězněn od roku 1942 až do konce války“⁹²

Proces před mimořádným lidovým soudem proběhl během tří dní, a to od 24. dubna do 26. dubna roku 1947. Proti Wernerovi během procesu vystoupila řada svědků, kteří potvrdili, že Werner spáchal následující zločiny: podpora nacistického hnutí (§ 3 odst. 1 velkého retribučního dekretu), dále činnost ve fašistické organizaci, současně se také dopustil udavačství, čímž způsobil ztrátu svobody většímu počtu občanů a také některým smrt (§ 11 velkého retribučního dekretu) a propagování antisemitismu.

Dopustil se tím zločinů proti státu, osobám a udavačství a soud nad ním vynesl rozsudek trestu smrti.⁹³

Rozsudek byl proveden 26. dubna roku 1947 v Pankrácké věznici.

7.1.3 Wilhelm Wollner

Wilhelm Wollner (1913-1947) byl, stejně jako Kurt Oberhauser (uveden níže), členem gestapa. I on se podílel na nevybíravých výsleších v Petschkově paláci.

Jeho metodami bylo bezhlavé bití, svazování obviněných do kozelce. *„Byl zodpovědný i za nezákonné posláním některých propuštěných vězňů, kteří si odpykali nacistickým soudem určený trest, do koncentračních táborů.“⁹⁴*

Řízení před mimořádným lidovým soudem začalo dne 21. dubna roku 1947. Soud jej uznal vinným ze zločinu propagace nacismu (uvedeno v § 3 velkého retribučního dekretu) a dále ze zločinu proti osobám a to konkrétně zavinění ztráty svobody většímu počtu obyvatel republiky (uvedeno v § 7 odst. 1 Velkého retribučního dekretu) a způsobení trvalého poškození zdraví mnohým občanům (upraveno v § 5 velkého retribučního dekretu).⁹⁵

⁹² PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 346

⁹³ Tamtéž, str. 347

⁹⁴ Tamtéž, str. 374

⁹⁵ Tamtéž, str. 375

Soud dne 23. dubna vynesl nad Wollnerem rozsudek smrti. Trest byl vykonán tentýž den.

7.1.4 Kurt Oberhauser

Kurt Oberhauser (1903–1947) byl dalším obviněným z řad gestapa. Členem této organizace se stal již v roce 1934, přičemž místem jeho působení byl Berlín. V roce 1937 se stal členem NSDAP.⁹⁶

Ve službách pražského gestapa vyšetřoval především členy církve, Oberhauser je zatýkal a při výsleších mučil. Jeho metody výslechu byly velmi kruté. Využíval při nich často násilí a v mnoha případech tak vyslýchaným způsobil trvalé zdravotní poškození, v některých případech i smrt. Kromě toho rovněž zabavoval majetek patřící farnostem.⁹⁷

Oberhauser se provinil zločinem proti osobám, konkrétně se dopustil zločinu těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti – § 5 odst. 1 písm. a) velkého retribučního dekretu. Za tento zločin stanovil pátý paragraf trest smrti.

Vzhledem k důkazům a svědeckým výpovědím byl Oberhauser uznán mimořádným lidovým soudem *vinným, a to ze zločinů proti státu, osobám a majetku a vynesl nad ní rozsudek smrti.*⁹⁸

Rozsudek byl vykonán dne 18. dubna roku 1947.

7.1.5 Igor Moravec

Jedním z dalších velmi sledovaných procesů před mimořádným lidovým soudem v Praze byl proces s Igorem Moravcem (1920–1947), synem protektorátního ministra školství a lidové osvěty Emanuela Moravce (1893–1945).

Igor Moravec svoji dráhu na cestě k mimořádnému lidovému soudu zahájil v roce 1942, kdy požádal o německé občanství a rovněž o vstup do vojsk SS. To se mu

⁹⁶ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 235

⁹⁷ Tamtéž, str. 236

⁹⁸ Tamtéž, str. 237

opravdu splnilo. Následně prošel i výcvikem a jako voják v řadách SS se zúčastnil bitvy u Kursku.⁹⁹

Zajímavou etapou života Igora Moravce je doba těsně po skončení války, kdy se ukrýval a střídavě hledal pomoc u známých a přátel. Takto se skrýval až do roku 1946 na Moravě, kam si pro něj přišli dva policisté z Prahy a při přímé konfrontaci ho skutečně identifikovali. Za zmínku stojí také samotná zatýkácí akce, neboť během ní došlo mezi Moravcem a výše zmíněnými dvě policiisty k zápasu, během kterého Moravec oba postřelil. Jeden z policistů střelnému poranění nakonec podlehl.¹⁰⁰

Před mimořádným lidovým soudem Igor Moravec stanul 2. května 1947. K tomuto se váže kontroverzní dopis předsedy adresovaný prezidiu mimořádného lidového soudu, poslaný odeslaný 2. května, kde se předjímá vina Igora Moravce a současně i trest smrti. Trest má přitom být vykonán již 3. května.¹⁰¹

A jak bylo předjíháno, tak se i stalo. Igor Moravec byl popraven 4. května 1947.

7.1.6 Hans Krebs

Hans Krebs (1888–1947) byl jedním z řady obviněných, kteří předstoupili před mimořádný lidový soud jako člověk s politickým zázemím v Sudetendeutsche Partei (SdP). Jeho politická kariéra začala již ve dvacátých letech minulého století, neboť už tehdy zastával významné funkce.¹⁰²

Proces vedený proti Hansi Krebsovi byl zaměřen zejména na zločiny proti státu. Tyto spočívaly především v *přímé účasti v bojích proti československým bezpečnostním složkám či pronásledování československých občanů, jejich mučení a zbavování svobody, movitého i nemovitého majetku.*¹⁰³

Hans Krebs byl mimořádným lidovým soudem shledán vinným ze zločinů proti státu a ze zločinů proti majetku.¹⁰⁴ Velký retribuční dekret stanovuje trest smrti za

⁹⁹ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křidel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 209

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 216

¹⁰¹ Tamtéž, str. 217

¹⁰² Tamtéž, str. 169

¹⁰³ Tamtéž, str. 170

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 171

zločiny proti státu v případech: úklady o republiku – § 1, rozvracení mravního, národního anebo státního vědomí československého lidu – §3 odst. 1 a za činovnictví v organizacích jako je SdP.

Nad Hansem Krebssem byl vynesena rozsudek smrti, který byl vykonán 15. února roku 1945.¹⁰⁵

7.1.7 Fritz Kiesewetter

Fritz Kiesewetter (1902–1947) byl dalším obviněným, který skončil před mimořádným lidovým soudem v Praze, a to z důvodu příslušnosti ke gestapu.

Kiesewetterovi bylo ale kladeno za vinu více zločinů než jen příslušnost ke gestapu. Podílel se totiž na zatýkání, vyslýchání a stejně jako například Alois Kříž se Kiesewetter 5. května postavil na odpor Pražskému povstání, během kterého dokonce zastřelil uniformovaného policejního strážmistra Václava Přibáně.¹⁰⁶

Při řízení před mimořádným lidovým soudem v Praze mu bylo kladeno za vinu, že *byl příslušníkem SS, podílel se na vyšetřování a zatýkání občanů po atentátu na Heydricha, během války zatkl stovky lidí, které při výsleších bil, nechal je svévolně posílat do Terezína a koncentračních táborů, kde mnozí z nich zahynuli.*¹⁰⁷

Fritz Kiesewetter se tak dopustil zločinů proti státu, dále zločinů proti osobám, přičemž zde naplnil skutkovou podstatu zločinu uvedenému v § 7 – *zavinění ztráty svobody obyvatel republiky*, přičemž omezením svobody většího počtu obyvatel způsobil i smrt.

Mimořádný lidový soud nad Kiesewetterem nakonec vynesl trest smrti, který byl vykonán 3. března, roku 1947, tedy ve stejný den, kdy řízení začalo.

¹⁰⁵ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 172

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 145

¹⁰⁷ Tamtéž, str. 146

7.1.8 Kurt Daleuge

K. H. Frank nebyl jediným „prominentním“ zločincem, který se ocitl před mimořádným lidovým soudem v Praze. Vedle něj to zajisté byl Kurt Daluge (1897–1946). Jeho podíl na teroru během okupace Protektorátu Čechy a Morava spočíval v tom, že jako náhrada za zemřelého zastupujícího říšského protektora Reynharda Heydricha odpovídal za vyhlazení Lidic a Ležáků, za „stovky poprav v období stanného práva i masivní perzekuce českého obyvatelstva.“¹⁰⁸

Daluge vstoupil do života obyvatel Protektorátu Čechy a Morava 4. června roku 1942, kdy byl jmenován zastupujícím říšským protektorem, neboť jeho předchůdce, Reinhard Heydrich, byl 27. května téhož roku zabit Josefem Gabčíkem a Janem Kubišem v rámci operace Anthropoid.

„Právě se jménem Kurta Dalugeho je spojeno vyhlášení výjimečného stavu, vyvraždění Lidic a Ležáků i masové popravy v období heydrichiády. Byl jednoznačně odpovědný za veškeré nezákonnosti, které se odehrály v souvislosti s pátráním po vykonavatelích atentátu.“¹⁰⁹

Proces s K. Daluegem začal 9. října 1946. Během něj byla vyslechnuta řada svědků, což mělo za následek delší trvání procesu. Vina K. Dalugeho byla nesporná.

„Soud poslední den procesu vynesl rozsudek, podle něhož byl ing. Kurt Daluge vinen, že násilím změnil ústavu republiky a znemožnil ústavní činnost prezidenta, zákonodárného sboru a vlády, byl Oberstgruppenfehrerem SS, propagoval nacistické hnutí, nařídil ve prospěch válečného území Německa nucenou práci, přičemž občané republiky byli nuceni pracovat v cizině, zavinil smrt či ztrátu svobody velkého množství občanů republiky, způsobil, že velkému množství lidí byl soudními rozhodnutími odňat majetek a zneužil tísně způsobené národní, politickou a rasovou perzekucí, aby se obohatil na úkor mnoha fyzických osob. Za tyto zločiny byl odsouzen k trestu smrti.“¹¹⁰

Rozsudek smrti byl vykonán 23. října roku 1946.

¹⁰⁸ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 82.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 83.

¹⁰⁹ Tamtéž,

¹¹⁰ Tamtéž, str. 86.

K samotným zločinům, kterých se K. Deluege dopustil, doplňuji, že už jen například za způsobení ztráty svobody většího počtu obyvatel republiky a za okolností zvláště přitěžujících – § 7 velkého retribučního dekretu – je možné udělit trest smrti.

Vezmeme-li tedy v úvahu, jakého postavení K. Deleuge využíval a že se dopustil vedle těchto zločinů i zločinů jiných, je nám jasné, že tento trest byl udělen spravedlivě.

7.1.9 Viliam Gerik

Viliam Gerik (1920–1947) byl vedle Karla Čurdy druhým parašutistou, vysazeným nad Protektorátem Čechy a Morava za účelem plnění zvláštních misí, který skončil před mimořádným lidovým soudem v Praze.¹¹¹

Poté co se Gerik a jeho kolegové ze skupiny ZINC dostali po strastiplné cesty do Prahy, začala jeho cesta až před mimořádný lidový soud v Praze. Jeho pohnutky jsou poměrně nejasné a na první pohled nedávají příliš smysl, nicméně se v jednu chvíli ocitl sám v cizím prostředí a nedostalo se mu pomoci. Za této situace se rozhodl přihlásit se na policejním ředitelství. To jej předalo gestapu. Gerik gestapu následně poskytl důležité informace ohledně složení parašutistických skupin ZINC a OUT DISTANCE a také prozradil umístění radiostanic na Slovensku. Gestapo pak Gerika přimělo ke spolupráci.¹¹²

*„Viliam Gerik rovněž udal naprostou většinu osob, které mu poskytly pomoc nebo měly spravovat kontaktní adresy“.*¹¹³

Před mimořádný lidový soud se Gerik dostal poté, co se po návratu z koncentračního tábora Dachau přihlásil na Ministerstvu národní obrany. Mimořádný lidový soud spojil kauzu Gerika s kauzou Čurdy. Soud nakonec Gerika uznal *vinným ze zločinu vojenské zrady*.¹¹⁴

¹¹¹ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 117.

¹¹² Tamtéž, str. 118

¹¹³ Tamtéž, str. 119

¹¹⁴ Tamtéž

Tento zločin je popsán v § 1 velkého retribučního dekretu jako vojenská zrada a dle paragrafu se trestá žalářem od dvaceti let na doživotí a za okolností zvláště přitěžujících – smrtí.

Soud nad Gerikem vyřkl rozsudek smrti, který byl vykonán 29. dubna roku 1947. V tomto případě ale rozsudek působí dost tvrdě, pojmem-li fakt, že Čurda svým jednáním způsobil daleko větší „zlo“ než Gerik, který byl navíc pod ohromným psychickým tlakem poté, co se ocitl sám a bez pomoci v cizím místě.

7. 1. 10 Karel Čurda

Jméno Karla Čurdy je spojováno především s atentátem proti zastupujícímu říšskému protektorovi Reinhardu Heydrichovi, který byl proveden československými parašutisty 27. května roku 1942, a to Josef Gabčíkem a Janem Kubišem v rámci operace Antropoid.

Karel Čurda (1911–1947) se po okupaci zapojil do zahraničního odboje. V Anglii prošel výcvikem se specializací na sabotáže. Stal se členem výsadku OUT DISTANCE, který byl vysazen nad územím Protektorátu Čechy a Morava dne 28. března roku 1942. Úkolem této skupiny bylo především dopravit vysílačku výsadkové skupině SILVER A a také sabotáž Pražské plynárny.¹¹⁵

Karel Čurda se ale bohužel nezapsal do dějin českého národa statečnými činy jako jeho kolegové Josef Gabčík a Jan Kubiš. Krátce po atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha, konkrétně dne 13. června roku 1942, poslal dopis adresovaný četnické stanici v Benešově, ve kterém napsal, že „*pachatelem atentátu je jistý Gabčík ze Slovenska a Jan Kubiš, jeho bratr je hostinským na Moravě*“.¹¹⁶ A nezůstalo jen u toho.

O tři dny později se přihlásil na úřadovně pražského gestapa v Petschkově paláci, kde vyzradil klíčové informace o dalších parašutistech včetně jejich úkrytu, organizační struktury československého exilového vojska, dále také popsal způsob výcviku parašutistů a nakonec vyzradil i cenné informace o odboji, čímž pomohl

¹¹⁵ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 79

¹¹⁶ Tamtéž, str. 80

nacistům odhalit úkryt parašutistů v Resslerově ulici. Za tuto svojí činnost obdržel tehdy slíbenou odměnu ve výši půl milionu říšských marek. Dále působil jako stálý konfident gestapa.¹¹⁷

Před mimořádným lidovým soudem stanul dne 28. dubna 1947. Vzhledem k tomu, že jeho činnost byla nepochybná, řízení bylo krátké. Během něj uznán vinen z toho, že se „*spojil s gestapem a pomáhal pronásledovat jiné československé parašutisty, vyzradil nepříteli celou řadu vojenských tajemství i polohu výcvikových táborů, pracoval jako konfident až do konce války.*“¹¹⁸

Udáními Čurda způsobil ztrátu svobody občanů, resp. většího počtu lidí, což naplnilo skutkovou podstatu zločinu uvedenému v § 11 velkého retribučního dekretu, který tento zločin trestal smrtí.¹¹⁹

Na základě výše uvedeného procesu byl nad Čurdou vynesena 29. dubna 1947 trest smrti, který byl ve stejný den vykonán.

7.2 Srovnání s jinými procesy před mimořádnými lidovými soudy

Výše uvedené procesy na první pohled vypadají jako naprosto bezproblémové a regulérní. V širším měřítku činností mimořádných lidových soudů tomu tak bohužel nebylo. Vezměme si například činnost mimořádných lidových soudů na Královéhradecku.

Pochybení bylo přítomno již ve fázi vyšetřování. „*O tom, jak tyto komise pracovaly, se dozvídáme z hlášení královéhradeckého policejního ředitele JUDr. Františka Jirkala. V přípisu adresovaném ministerstvu vnitra ze 14. července 1945 kritizoval, že někteří jejich členové zneužívají svěřenou pravomoc, poukazoval na hrubé porušování zákona, porušování dohodnuté spolupráce se státně bezpečnostním oddělením policejního ředitelství na to, že si uzurpují pravomoci policie.*“¹²⁰

¹¹⁷ PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti: osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. ISBN 978-80-7573-022-0. str. 80.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 81

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-206-3. str. 65

To, že se do činnosti mimořádných lidových soudů začala vkrádat lidská pomstychtivost, byl známý a rozšířený fakt, který pronikl i do mnoha trestních oznámení – udání.

„Otevřel se tím také prostor pro křivá obvinění, denunce, udávání osobních nepřátel a vyřizování nesplacených účtů. Zrodila se atmosféra udavačství, mnohdy motivovaná těmi nejhoršími lidskými vlastnostmi. Velice často se tak vyřizovaly letité sousedské záště.“¹²¹

Co se ještě dále samotného průběhu řízení týká, to rovněž nebylo za všech okolností podle práva.

„Průběh trestního řízení a soudního přelíčení ovlivnila také kvalita vyšetřování a způsob, vedení výslechů. Ministerstvu vnitra bylo známo, že si vyšetřující orgány často vynucovaly výpovědi psychickým a fyzickým násilím a postupovaly při tom nedovoleným a nezákonným způsobem.“¹²²

Velmi zajímavým vzorkem z kontroverzních procesů před mimořádnými lidovými soudy na Královéhradecku je kauza Františka Kratochvíla a jeho rodiny. Na Kratochvíla přišlo udání (trestní oznámení), že udal jistého Václava Kočvaru z Tuře a Františka Vítka z Hubálkova, kteří měli podporovat anglické a sovětské zajatce. Kratochvíl byl obviněn, že svými dalšími udáními měl způsobit smrt celkem 13 lidí.

Nejprve se Kratochvíl ke všemu přiznal (zde pouze doplňuji, že mu dle § 11 velkého retribučního dekretu hrozil trest smrti). Nicméně na hlavním přelíčení se Kratochvíl bránil argumentací, že z něj bylo přiznání lidově řečeno „vymláčeno“, tedy že se doznal pod nátlakem ke všemu, jen aby již nebyl dále mlácen a mučen.¹²³

Soud nakonec vynesl rozsudek (přihlédl k věku Kratochvíla, ale rovněž k tomu, že byl spatřen na gestapu v Jičíně a následně také k tomu, že sám anglické a sovětské zajatce podporoval) a Kratochvíla odsoudil na deset let těžkého žaláře počínaje rokem 1946.¹²⁴

¹²¹ JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-206-3. str. 71

¹²² Tamtéž, str. 72

¹²³ Tamtéž, str. 90

¹²⁴ Tamtéž

Následně se ale činností státní bezpečnosti došlo k závěru, že proces vedený proti Kratochvílovi byl ve skutečnosti nenávistným útokem (vedený formou udání) od jistého Václava Kočvary, se kterým měl Kratochvíl spory.¹²⁵

Nakonec se Kratochvíl domáhal přezkoumání své věci, ale nepochodil. Jediné čeho dosáhl, bylo podmíněčné propuštění v roce 1953, byl ušetřen zbývajících tří roků v žaláři.¹²⁶

Jak je z tohoto procesu vidět, existovala skutečně účelná udání, která neměla se s realitou zločinů uvedených v retribučních dekretech nic společného.

V tomto místě si dovolím tuto kapitolu ukončit citací, která dle mého názoru shrnuje proces před mimořádnými lidovými soudy v jeho celistvosti.

„Z povahy retribučního soudnictví (stanný charakter soudů, důraz na rychlost řízení a nepřípustnost opravných prostředků) vyplývala úskalí výskytu justičních omylů. Přetížení soudního aparátu a časová tíseň snižovaly pravděpodobnost odhalení záměrně vykonstruovaných obvinění. Ačkoliv řada nedostatečně podložených trestních oznámení byla veřejným žalobcem zamítnuta, nebo byl obviněný zproštěn obžaloby během soudního projednávání, přesto se zcela nepodařilo zabránit justičním omylům. Dochované prameny však nepotvrzují původní předpoklad jejich častého výskytu v praxi.“¹²⁷

¹²⁵ JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-206-3. str. 90.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž, str. 280

8. PROCESY DLE MALÉHO RETRIBUČNÍHO DEKRETU

V kapitole 3.2.3, která je věnována analýze malého retribučního dekretu, uvádím, že tento dekret postihoval sice závažnou, ale ne natolik závažnou protizákonnou činnost, jako tomu bylo u velkého retribučního dekretu, resp. u dekretu o Národním soudu. Tento fakt vyplývá ze samotné dikce § 1 odst. 1 malého retribučního dekretu, kde ústředním pojmem – proviněním – je veřejné pohoršení. Už ze samotné dikce tohoto „neurčitého ustanovení“ je jasné, že procesů s těmi, kteří se provinili proti národní cti, bylo nepoměrně více než těch, kteří naplnili skutkové podstaty zločinů uvedených ve velkém retribučním dekretu. Z tohoto důvodu tedy uvedu pouze pár případů a jejich stručnou charakteristiku. Vzhledem k propracovanosti a určitosti tohoto tématu jsem si zvolil analyzovat procesy dle malého retribučního dekretu, které probíhaly u trestní nalézací komise (dále jen „TNK“) v Benešově u Prahy.

Za nejčastější provinění, která se řešila před TNK v Benešově u Prahy (ale i například před TNK v okrese Semily nebo před TNK v okrese Trutnov) byly bezesporu provinění ze společenského styku s Němci – tento přečin je jinak definován v odstavci 10 pod písmenem h malého retribučního dekretu, přičemž vystupuje podmínka, aby tento styk přesahoval míru nezbytné nutnosti.

Vedle toho byla častá provinění z politické spolupráce s Němci, a to včetně příslušnosti k organizacím jako Vlajka nebo Národní obec fašistická, přičemž směrnice toto provinění definovala v odstavci 10 písmenu b).¹²⁸

Dalšími proviněními, která tvořila početnou skupinu, byla provinění z odborné spolupráce a z hospodářského styku s Němci – upraveno v odstavci 10 písmeno e. Následovala provinění ohledně podpory, propagace a obhajování nacismu – upraveno v odstavci 10 písm. c směrnice.¹²⁹

Následovaly procesy ohledně provinění, která jsou uvedena v odstavci 10 pod písmenem ch – týrání a urážení Čechů.¹³⁰

¹²⁸ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 295

¹²⁹ Tamtéž

¹³⁰ Tamtéž

Vyskytly se také případy přihlášení se k německé národnosti nebo žádost o německou státní příslušnost.¹³¹ Tento čin je upraven v odstavci 10 pod písmenem a směrnice.

Rovněž se taky dostalo na provinění ohledně ucházení se o výhody nebo poskytování výhod okupantům – upraveny v odstavci 10 písmena f směrnice.

Ohledně provinění ze schvalování, podpory a obhajování *nepřátelských činů okupantů*¹³² upravených v odstavci 10 písm. d směrnice, i těmito se TNK v Benešově u Prahy zabývala.

Nejméně početné bylo zastoupení případů ohledně provinění zneužití postavení – upravené v odstavci 10 písm. g.¹³³

Pokud budeme sledovat vydané rozsudky v širším měřítku, což je vzhledem k rozmanitosti a počtu případů řešených TNK v Benešově u Prahy účelné, pak dle Kmocha docházíme k následujícímu:

V roce 1946 bylo vydáno celkem 60 odsuzujících nálezů, z čehož 18 nálezů určovalo trest v kombinaci pokuty a veřejného pokárání. V 16 následujících případech se použila trojkombinace trestů, a to vězení, pokuta a veřejné pokárání. Následovalo uložení trestu jenom pokuty, a to v sedmi případech. V pěti dalších případech byla stanovena kombinace trestu vězení a pokárání, přičemž samotný trest vězení byl stanoven jen ve čtyřech případech a pouze v jednom případě byla stanovena kombinace vězení a pokuty.¹³⁴

Následující rok – 1947 – bylo vydáno pouze 22 nálezů, z čehož kombinace dvou trestů, tj. veřejného pokárání a pokuty, celkem v devíti případech. Dále byly uděleny tresty v kombinaci vězení, pokuty a veřejného pokárání, a to celkem ve třech případech. Jinak samostatné veřejné pokárání bylo uděleno jen jednou.¹³⁵

¹³¹ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 295

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Tamtéž, str. 302

¹³⁵ Tamtéž, str. 303

V některých případech došlo k osvobození. Mezi ně lze řadit například řízení s Boženou Franclovou, která byla obviněna ze společenského styku s Němci – odst. 10 písm. h směrnice. Na základě výpovědi jejího milujícího manžela byla TNK velmi shovívavá a Franclovou osvobodila.¹³⁶

V dalších případech došlo k odsouzení, přičemž tresty se mnohdy lišily. Příkladem může být proces s Leopoldem Turkem, který byl TNK obviněn ze členství ve Vlajce a za to, že podepisoval děkované dekryty ohledně příspěvků na německý Červený kříž. Tím se dle komise provinil dle odst. 10. písm. h. TNK udělila v tomto případě trest v kombinaci vězení a peněžité pokuty.¹³⁷

Některé kauzy nebyly dořešeny. Příkladem je případ Josefa Fencla, kde ve spisovém materiálu chybí i samotné obvinění. Případ byl tedy odložen.¹³⁸

Jako důkaz toho, že některá řízení před TNK v Benešově u Prahy byla vedena ne úplně z jasných důvodů (provinění), předkládám proces s Alžbětou Mužíkovou, která byla obviněna z vyzývavého chování a přihlášení se k Němcům. Toho se měla dopustit, když silně mávala na projíždějící německé ozbrojené transporty.¹³⁹

Závěrem ohledně procesů dle malého retribučního dekretu v souvislosti s TNK v Benešově u Prahy uvádím citaci, která celou materii hodnotí dle mého názoru nejlépe:

„Z analýzy případů je zřejmé, že jako pravděpodobně všude, ani v Benešově nebylo u řízení TNK vždy všechno úplně v pořádku, přes patrnou snahu zejména jejich předsedů o korektní a spravedlivé řízení. Komise mnohdy ne zcela dodržely dikci daných předpisů. Nejméně v šesti případech byl při nepřítomnosti předsedy TNK zvolen komisi na místě za předsedu Karel Dráb, poštovní úředník a předseda MNV (místní národní výbor) v Benešově. To nebyl sice nezákonný postup, ale znamenalo to, že v těchto případech nedošlo k dodržení doporučené zásady, aby se mezi členy komise vyskytovala alespoň jedna osoba s dokončeným právním vzděláním.“¹⁴⁰

¹³⁶ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 318

¹³⁷ Tamtéž, str. 344

¹³⁸ Tamtéž, str. 338

¹³⁹ Tamtéž, str. 208

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 207

ZÁVĚR

Na závěr diplomové práce chci uvést poznání, ke kterému jsem došel během práce na ní. Hlavní otázka, kterou jsem si při práci kladl: Do jaké míry byly retribuční procesy (v rámci prvních retribucí tj. od roku 1945–1947) spravedlivé? Abych došel ke konkrétnímu závěru, nejdříve jsem zkoumal samotný vznik retribučních dekretů, včetně situace, za nichž nebo díky nimž vznikly, následně jejich složení včetně zločinů či provinění, které trestaly, a konečně jsem se zabíral vybranými retribučními procesy.

Na situaci a celospolečenskou náladu, za níž retribuční procesy probíhaly, je téměř nemožné pohlížet „okem“ jednadvacátého století. Český národ se těsně po okupaci snažil vyrovnat s útrapami, s jakými se ještě nikdy v takovém měřítku, v jakém je provádělo nacistické Německo, nesetkal. Nelze tedy spravedlivě očekávat, že se do retribučních dekretů a procesů dle těchto dekretů v určitých místech nedostaly základní lidské emoce, jako je vztek nebo touha po pomstě.

Zde se vracím k tomu, co jsem uváděl v kapitole 3.1. Už z postojů tehdejší vlády v exilu byla vidět chuť po pomstě. Pomstě hlavně vůči Němcům. Tyto nálady a dále celkové nálady ve společnosti dle mého názoru dost podstatně ovlivnily to, jak se poté Český národ postavil k trestání válečných zločinů. Jsem toho názoru, že tyto nálady významně ovlivnily i samotné vytváření retribučních dekretů.

Zločiny, které byly páčány na českém národu, chtělo poválečné Československo potrestat co nejpřísněji. Toto je vidět hlavně z trestů (a jejich rozsahu), které stanovuje velký retribuční dekret. Ten například za zločiny proti majetku v některých případech stanovuje trest smrti. Přičemž stejný trest – trest smrti – stanovoval velký retribuční dekret za některé zločiny proti osobám. Jako příklad zde uvedu zločin úmyslného zabití. Dle mého názoru je velmi zvláštní, že se tresty smrti stanovovaly i za zločiny proti majetku. Myslím si, že je zde v tomto případě dán velký nepoměr a (ač se nesnažím shazovat zločiny proti majetku) mezi postihováním zločinů proti majetku a zločinům proti osobám. Osobně si myslím, že trest smrti za majetkovou činnost je možná až příliš tvrdý a v podstatě ukazuje, že lidský život má stejnou hodnotu jako něčí majetek.

Další rozpor, který shledávám ve velkém retribučním dekretu je přílišné časové rozpětí trestu těžkého žaláře. Velký retribuční dekret například v prvním paragrafu trestá zločiny jako přípravu úkladů o republiku, ohrožení republiky, proradu, zradu státního tajemství, vojenskou zradu a násilí proti ústavním činitelům trestem těžkého žaláře v rozpětí od 20 let po doživotí. Což je poměrně velké rozpětí, které by v dnešní době nebylo přijatelné.

Zločinům jsem se v této diplomové práci věnoval na několika místech. Předně jsem se zabýval zločiny kolaborace a udavačství a to v kapitole 5. Tyto zločiny jsem chtěl více rozepsat a to z toho důvodu, že za prvé nejsou tak jednoznačné jako ostatní zločiny uvedené ve velkém retribučním dekretu za druhé, většina mnou analyzovaných případů retribučního soudnictví zahrnovala v sobě právě kolaboraci a to v různých formách. Udavačství jsem rovněž chtěl vyhradit prostor a to z důvodu, že i ve velkém retribučním dekretu mělo udavačství svůj vlastní paragraf.

Vezmu-li v úvahu činnost Vlajky nebo Svatoplukových gard (jak ostatně popisují v podkapitolách 5.2.1 a 5.2.2) pak jsou tresty za činnost v těchto podobných organizacích v celkem spravedlivé. V případě Jana-Ryse-Rozsévače byl trest smrti ve vztahu k jeho činnosti podle mě adekvátní.

Vedle velkého retribučního dekretu upravoval dále činy resp. provinění malý retribuční dekret resp. Směrnice. Dle mého názoru bylo možno ústřední motiv malého retribučního dekretu – veřejné pohoršení – chápat velmi široce. Dalším pojmem, který byl dle mého názoru velmi obecný, je pojem uvedený v odstavci 10 písm. h) Směrnice. Konkrétně mám na mysli pojem společenský styk s Němci a Maďary přesahující míru nezbytné nutnosti. Co byla ale ona nezbytná nutnost? A ani společenský styk není nikde dále definován. Kombinace těchto dvou pojmů nebyla dle mého názoru ideální a to konkrétně ve Směrnici, která na základě těchto termínů určovala tresty, přičemž nejvyšším trestem mohla být kombinace pokuty, vězení a veřejného pokárání.

Nebyla to ale jen formulace textů dekretů, která vyvolává pochyby o spravedlnosti. Ohledně přijetí dekretů vyvstává otázka jejich retroaktivního působení.

O možné retroaktivitě se ale diskutovalo již v roce 1944, čili v době, kdy se retribuční dekry připravovaly. Konkrétně tyto obavy vyvstaly v momentě přepracování návrhu velkého retribučního dekretu.

„I ostatní kritici zpochybňovali princip retroaktivity. Disharmonicky působilo hlavně u hnutí a politických stran, které v inkriminovaném čase vykazovaly právní legalitu. Konkrétně sudetoněmecké strana (SdP) byla postavena mimo zákon až 16. září 1938. Oponenti poukazovali na to, že pro období „zvýšeného ohrožení republiky,“ tj. od 21. května 1938, by zcela postačil zákon na ochranu republiky z roku 1923. Spory o této otázce se ještě vedly po válce, nakonec zvítězil většinový názor, že princip retroaktivity byl použit nejen v Norimberku, ale i ve většině evropských států.“¹⁴¹

V dnešních poměrech by se dozajista jednalo o akty nežádoucí, porušující právní zásady o předvídatelnosti práva a zajisté by v dnešní době nebyly vůbec takto přijatelné a schválené.

„Pravá retroaktivita v neprospěch adresátů je z hlediska právní jistoty nežádoucí. Výjimečně ji připouští mezinárodní smlouvy o lidských právech v případech velmi závažné trestné činnosti (válečné zločiny, zločiny proti lidskosti, zločin genocida), která by nebyla trestná podle vnitrostátního práva, nicméně by byla v rozporu s právními normami a principy mezinárodního práva, uznávanými mezinárodním společenstvím.“¹⁴²

Kromě retroaktivity je v retribučních dekretech další (z dnešního pohledu) zajímavá skutečnost, a to možnost dvojího procesu ve stejné kauze. Tím je de facto porušena zásada *ne bis in diem*, konkrétněji je zde překážka *res iudicata* neboli překážka věci rozhodnuté. Tato zásada říká, že pokud bylo o věci rozhodnuto již dříve, a to buď odsouzením, nebo zproštěním, pak již nemůže být tato stejná věc (stejná věc ve smyslu předmětu a účastníků) projednána znovu.

Porušení této zásady vyplývá z ustanovení velkého retribučního dekretu, a to konkrétně z § 25 odst. 2, který říká, že: *„Byl-li obžalovaný rozsudkem mimořádného lidového soudu osvobozen, nevylučuje se tím jeho stíhání před příslušným soudem řádným, případně před soudem státním podle zákona č. 68/1935 Sb. nebo před krajským soudem příslušným pro souzení vojenské zraedy podle zákona č. 130/1936 Sb. a vl. nař. č. 238/1937 Sb. Tento soud projedná a posoudí věc znovu řízením*

¹⁴¹ JIŘÍK, Václav. *Nedaleko od Norimberku: z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946 až 1948*. Cheb: Svět křídel, 2000. ISBN 80-85280-68-x. str. 11

¹⁴² GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-652-1. str. 90

řádným, při čemž platí hmotně právní ustanovení tohoto dekretu (§§1 až 20), stejně jako když osoba provinilá hned předem byla pohnána před soud řádný (§ 21).“

Retroaktivní úprava chování se nevyhnula ani malému retribučnímu dekretu

„Absurdita tohoto procesu (přijetí malého retribučního dekretu) byla zvláště markantní v případech, kdy tato nová pravidla určovala lidem, do koho je v době míru nepřipustné se zamilovat a s kým se přátelit či ke komu se nelze ani chovat v souladu s pravidly slušných mezilidských vztahů. Na druhou stranu nelze podceňovat potřebnou snahu potrestat oportunistické chování jedinců, kteří byli schopni přizpůsobit se každému režimu a každé době, nehlédě na morální hledisko.“¹⁴³

Vedle retribučních dekretů je třeba se dále zabývat samotnými retribučními procesy. Jak ostatně nastiňuji výše, věnoval jsem se hlavně tzv. první retribuční vlně čili retribučním procesům, které probíhaly od roku 1945 až do roku 1947. Tyto procesy dle mého názoru nejlépe vystihují názory tehdejší společnosti a jsou z tohoto důvodu velmi zajímavé.

Vybrané procesy před Národním soudem v Praze, které popisuji v šesté kapitole, byly dle mého názoru vedeny v co nejvyšší možné míře spravedlnosti. Tento fakt je dle mého názoru dán tím, že těchto procesů nebylo tolik, jako tomu bylo u procesů dle velkého retribučního dekretu nebo u malého retribučního dekretu. Dalším faktorem, který sehrál důležitou roli v míře spravedlnosti při procesech před Národním soudem v Praze, byla určitá „prestíž“ obviněných, neboť se jednalo o osobnosti, které měly určité vedoucí postavení. To mělo za následek lepší prokazování jejich trestné činnosti, neboť jejich zločiny byly veřejnosti v mnoha případech dobře známé. Dále pro vyšší míru spravedlnosti v řízeních před Národním soudem rovněž svědčí fakt, že trestal zločiny trestné dle velkého retribučního dekretu, kde jsou zločiny uvedeny poměrně jasně a srozumitelně. Ve výše uvedených procesech před Národním soudem jsem nenašel závažnějších pochyb.

¹⁴³ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 452

V kapitole 7.1 jsem se zaměřil na procesy před mimořádným lidovým soudem v Praze. Velmi zajímavým příkladem je proces s Villiamem Gerikem (viz výše v kapitole č. 7.1) Pokud jeho činy dáme do kontextu s tím, jak se provinil Karel Čurda (viz rovněž kapitola pojednávající o procesech před mimořádným lidovým soudem), pak to čtenáře vede k zamyšlení, že Gerik byl potrestán až moc přísně. Pokud zvážíme okolnosti, za nichž „spolupracoval“ s gestapem lze při snaze pochopit, že jeho situace nebyla vůbec jednoduchá a že velký díl na jeho činech sehrál nezměrný strach a stres. Přitom § 1 velkého retribučního dekretu zde stanovuje i možnost trestu těžkého žaláře, a to od 20 let až po doživotí.

Pokud se podíváme na procesy před mimořádnými lidovými soudy v podkapitole 7. 2. z nich můžeme vyvodit, že v mnoha případech byla pochybení už na straně samotného obsazení senátů mimořádných lidových soudů, kdy často v těchto senátech zasedli lidé bez právnického vzdělání a zároveň procesy (jako například proces s Kratochvílem – viz podkapitola 7.2) byly v určitých případech využívány k vyřizování účtů mezi lidmi navzájem.

Rovněž i procesy před TNK komisemi nebyly úplně spravedlivé. Vezměme si například určení toho, zda byl čin trestný. Trestnost se určovala na základě veřejného pohoršení. Pokud ale veřejné pohoršení nevyplýval samo ze spáchaného činu, pak jej měla stanovit trestní nalézací komise a to na základě výslechu osob, které žily ve stejném prostředí jako obviněný. Toto mohlo být (a mnohdy bylo) využito jako prostředek k vyřizování sporů mezi lidmi navzájem, které třeba ani neměly nic společného „s proviněními proti národní cti.“

„V mnoha případech se jednalo o pokračování místních a maloměstských rozmlísek a na povrch vyplouvala malá komunální špína, jaká by se za normálních okolností řešila třeba hádkou v hospodě u piva.“¹⁴⁴

Lze tedy soudit, že retribuční procesy konkrétně v jejich první vlně, která byla zločinům a proviněním, jež trestala nejbližší, byly do jisté míry spravedlivé a lze v nich určitě najít záměr potrestat skutečné zločince – vrahy, kolaboranty, udavače a jiné zločince. Nicméně do tvorby samotných retribučních dekretů a následně do

¹⁴⁴ KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6. str. 453.

průběhu retribučních procesů zasáhla v mnoha případech lidská pomsta, emoce a touha po co nejrychlejší spravedlnosti.

Je ale těžké pohlížet na problematiku retribučních procesů z dnešní doby. Minimálně generace autora této diplomové práce, se (zatím) nesetkala s něčím, co by se byť jen vzdáleně podobalo situaci, jakou byla okupace.

Závěrem tedy chci dodat, že ač se v některých případech a momentech jednalo o ne zcela korektní procesy, přece jen je v nich vidět snaha vypořádat se se zločiny, které byly páčány na občanech Československa, a to s nejvyšší možnou mírou spravedlnosti, před řádným soudem a za řádných podmínek.

Neboť bez toho, by nebylo rozdílu mezi těmi, kdož tyto zločiny páčali na československých občanech.

RESUMÉ

This diploma thesis is about retribution processes that generally took place between 1945 – 1947 in Czechoslovakia. The main reason of the retribution processes was to deal with the war crimes that were committed by Nazi Germany. The goal of this thesis is to decide whether these processes were righteous or not. For this resumé I choose only the most important chapters.

In the chapter 3 I analyze the retribution decrees. From today's point of view, I find in these decrees a few fundamental doubts. First of them is retroactivity. Another doubt is the generality of the crimes definitions. This occurs namely in the small retribution decree. However, we must take into account the extreme situation in which these decrees were made.

I then deal with selected processes according to the Decree on the National Court. In my opinion, these processes took place within the framework of justice. This was mainly due to the public position of the accused, because their actions were mostly not in any doubt.

In the chapter number 7 I deal with selected lawsuits before extraordinary people's courts. The aim of this chapter is to bring different processes into context and try to evaluate them in terms of fairness. These processes indicate that not all processes were conducted fairly. The mistakes were mainly in the composition of the senate of the extraordinary public courts, and some of the processes were often used to repel the innocent people.

The last chapter is devoted to the processes of the small retribution. These processes were so-called little retribution decree, where I focus mainly on the Benešov region near Prague. The processes here resembled other processes in other parts of the country. I consider the processes under this decree to be the least equitable. The main reason is general –regulation of acts in a small retribution decree. The mentioned processes indicate that people ended up with criminal commissions even for malicious matters.

The retribution processes that took place in Czechoslovakia which I mention and analyze were not truly righteous. But we have to consider the rare conditions of the occupation from Nazi Germany and the horrible war crimes that were committed during the occupation.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborná literatura

BLANDFORD, Edmund L. *Nacistické tajné služby*. Praha: Vašut nakladatelství, 2003. 262 s ISBN 80-7236-315-8.

BLAIVE, Muriel a Georges MINK, ed. *Benešovy dekrety: budoucnost Evropy a vyrovnání se s minulostí*. Praha: CeFReS, 2003. 123 s ISBN 80-86569-65-9.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. 336 s Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-652-1

JARKOVSKÁ, Lucie. *Odplata, či spravedlnost?: mimořádné lidové soudy 1945-1948 na Královéhradecku*. Praha: Prostor, 2008. 364 s Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-206-3.

JIRŮ, Václav. *Nedaleko od Norimberku: z dějin Mimořádného lidového soudu v Chebu v letech 1946 až 1948*. Cheb: Svět křídel, 2000. 720 s ISBN 80-85280-68-X.

KMOCH, Pavel. *Provinění proti národní cti: "malá retribuce" v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Praha: Academia, 2015. 359 s Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2475-6.

PASÁK, Tomáš a Jana PASÁKOVÁ. *Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945: [nejobsáhlejší studie]*. Praha: Práh, 1999. 486 s ISBN 80-7252-017-2.

PEJČOCH, Ivo. *Fašismus v českých zemích: fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*. Praha: Academia, 2011. 507 s Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1919-6.

PEJČOCH, Ivo. *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravišti. Osoby, popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945-1948*. Cheb: Svět křídel, 2017. 422 s ISBN 978-80-7573022-0.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 694 s ISBN 978-80-7380-257-8.

VONDROVÁ, Jitka, ed. *Češi a sudetoněmecká otázka 1939-1945: dokumenty*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994. 348 s ISBN 80-85864-05-3.

Elektronické zdroje

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1298386-lidove-soudy-a-popravy>

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/210452801400015/>

Právní předpisy

Dekret prezidenta republiky 16/1945 Sbírky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech tzv. Velký retribuční dekret.

Dekret prezidenta republiky 17/1945 Sbírky ze dne 19. června 1945 o Národním soudu tzv. Dekret o Národním soudu.

Dekret prezidenta republiky č. 138 ze dne 27. října 1945 o trestání některých provinění proti národní cti tzv. Malý retribuční dekret.

Směrnice ministra vnitra ze 26. listopadu 1945 ku provedení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti.

Ústavní dekret prezidenta republiky č. 137/1945 o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční.